

SOUVEREINITEIT IN EIGEN KRING.

Inleiding.

De twintigste October van het jaar onzes Heeren achttienhonderd tachtig is een der grootste dagen geweest in het veelbewogen leven van Dr Abraham Kuyper — misschien wel de allergrootste.

Op dien dag immers heeft hij de genade ontvangen van de „Vrije Universiteit“ te mogen inwijden, door ze op het publieke levensterrein in te leiden bij overheid en volk.¹⁾ De „Vrije Universiteit“, dat is toch de stichting, waaraan Dr Kuyper de gansche liefde van zijn hart heeft geschonken; de stichting, waarvan hij voor den bloei van het gereformeerde leven het allermeele verwachtte; de stichting, die hij in het leven riep en diende in de volle spanning van zijn sterk geloof en met al het vermogen van zijn geweldigen geest.

Maar op dienzelfden twintigsten October heeft Kuyper ook nog wat anders gedaan. Juist bij de inwijding der Vrije Universiteit heeft hij in schitterende taal en met geniale conceptie de leus doen hooren, die misschien beter dan eenige andere zijn levenswerk typeeren kan.

„Souvereiniteit in eigen kring“ — ja zeker, dat was de titel van de inwijdingsrede der eenige Gereformeerde Universiteit ter wereld! Maar die woorden waren meer dan de aanduiding van het thema eener rede — ze zijn de korte, bondige teekening van een veelomvattende, allesbeheerschende werkelijkheid, een werkelijkheid, die Kuyper met een diepe en fijne intuïtie had geschouwd, een werkelijkheid, waardoor zijn denken en strijden en leven werd beheerscht, een werkelijkheid aan de erkenning en fundeering waarvan hij een groot deel van zijn levenskracht en denkkraft heeft gewijd.

Souvereiniteit.

„Souvereiniteit in eigen kring“ — om te weten wat Kuyper met die woorden bedoelde aan te wijzen (en daarom is het ons in deze schets te doen), moet ons voor alles duidelijk zijn, wat hij onder Souvereiniteit verstond.

Zeldzaam diep is zijn opvatting daarvan.

Er is z.i. geen sprake van, dat souvereiniteit in den vollen zin des woords bij menschen zou worden gevonden. Ook als men de allergrootste macht beschouwt, die eenig menschenkind over eenig schepsel zou kunnen uitoefenen, dan is die macht nog maar een flauw beeld van eigenlijke souvereiniteit. Neem b.v. de macht van een pottenbakker over het leem. Die lijkt inderdaad groot! Paulus gebruikt die macht zelfs als een beeld van Gods vrijmacht over de menschen. De pottenbakker kan het leem kneden, vormen, boetseeren en modelleeren net zooals hij wil. Maar toch, wat is die macht eigenlijk nog klein! De man kan zijn materiaal niet „maken“. Hij „vindt“ het en moet het nemen, zooals het is. Hij kan de eigenschappen van het leem niet veranderen. Hij kan het niet smeden of weven of schaven. Hij kan er maar één enkel soort voorwerpen van maken. En hij kan er niets aan doen, dat zijn potten en pannen broos en breekbare zijn.

En zoo is het overal met de menschelijke macht over alle schepsel; levenloos of levend; delfstof of plant, dier of mensch. Die macht mag nog zoo groot lijken, ze is toch zoo hopeloos klein. De grootste tyran kan niet doordringen in het hart en het geweten van zijn onderdanen. Hij kan niet wezenlijk heerschen over hun geloof en liefde. Hij kan zijn tot slaven gemaakte onderdanen niet meer laten doen dan hun krachten, hun capaciteiten toelaten. Overal stuit zijn macht op grenzen. Grenzen gesteld door klimaat en bodem; door landen, rivieren en zeeën; grenzen samenhangend met historische situaties, met wijsheid en doorzicht, met volkskracht en aantal onderdanen, maar bovenal met grenzen, welke door het geheel van Gods wereldorde zijn gesteld.

...

In de volle, absolute souvereiniteit ligt naar Kuyper's oordeel vierderlei relatie opgesloten tusschen den Souverein en het aan hem onderworpen. Vier relaties — want voor een absolute souvereiniteit over eenig ding wordt vereischt: „1. dat ik dit voorwerp geheel in mijn bezit hebbe, 2. dat ik het zelf gemaakt hebbe naar eigen goedvinden, 3. dat het in het leven roepen van de grondstoffen, waaruit het gemaakt is, aan mijn vrijmacht hange, en 4. dat het aan mij sta, de wetten te bepalen, die zijn werking beheerschen en zijn verhouding tot andere voorwerpen regelen zullen.“²⁾

Anders gezegd: er moet om van souvereiniteit bij eenigen machtsbezitter te kunnen spreken, tusschen hem en het aan zijn macht onderworpen een betrekking bestaan van:

- 1o Absoluut bezitter en bezitting;
- 2o Schepper-in-vrijmacht en schepsel;
- 3o Wetgever-in-volstrekt zinnen en wat onder die wetten staat.

Souverein in absoluten zin is dus alleen zulk een gezag, waar geen enkel gezag meer boven is. Een

1) Aldus typeerde Dr Kuyper zelf zijn taak van den 20sten October 1880. Zie: *Souvereiniteit in eigen kring*, Amsterdam, 1880; pag. 5.

2) *Ons Program* (met bijlagen), Amsterdam, 1879, pag. 67.

gezag, dat altijd beveelt en nooit gehoorzaamt. Een gezag, dat geen enkele beperking gedooft en ongedeeft zich uitsprekt over alles wat bestaat, over gansch den kosmos. Een gezag, „dat recht bezit, plicht heeft en macht oefent, om elken weerstand tegen zijn wil te breken en te wreken.“³⁾

Souvereiniteit Gods.

Uit een dergelijke opvatting van het begrip „sovereiniteit“ volgt onmiddellijk, dat menschen zulk een souvereiniteit nooit kunnen bezitten. Souvereiniteit — „die heeft God de Heere alleen als de Almachtige. Alles wat op aarde zich souverain noemt of souverain genaamd wordt, is niets dan een instrument, waardoor God Zijn souvereiniteit uitoefent. Anders te spreken is eigenlijk ongeoorloofd. Wij moesten eigenlijk zulke namen nooit bezigen. Gelijk er ook eigenlijk geen rechters of profeten op aarde zijn, maar alleen instrumenten voor Gods recht en aankondiging van Zijn Raad.“⁴⁾

Die souvereiniteit Gods „kent geen beperking. Die gaat over ons lichamelijk, zedelijk, denkend, kunst- en religieus leven en het leven onzer zinnen, over alle relatien.“⁵⁾

Het geloof in deze allen- en allesomvattende souvereiniteit Gods is het uitgangspunt der Gereformeerde belijdenis. De erkenning van deze souvereiniteit sluit in de geloovige aanvaarding der uitverkiezing. Uitverkiezing is toch niets anders dan de souvereiniteit Gods, die tot in het verleden, tot achter het verleden, ja tot in eeuwigheid teruggaat.⁶⁾

Met grooten nadruk wijst Kuyper er op — en dat is een zeer mooie passus in zijn betoog — dat de erkenning van de souvereiniteit Gods een geloofsdaad moet zijn. De aanvaarding van Gods souvereiniteit is voor den geloovige niet begonnen met Gods almachtig bestel over starren en engelen, over de zee en hare eilanden, over de dierenwereld en de volken, maar met het ervaren van Gods souvereiniteit over het eigen ik. Alleen als een menschenkind ziet, dat hij in opstand was tegen God, maar dat God hem overwon, alleen dan is er geloof in de souvereiniteit Gods.

Er is een ondemphbare kloof tusschen een wijsgeerige idee van souvereiniteit, die er op uit is alles eigenmachtig onder één hoofd saam te vatten en het geloof in de souvereiniteit van den Almachtigen God, Die onze Vader is; een geloof, dat geboren werd uit de nederlaag van het opstandige hart.

...

In deze diepe opvatting van de souvereiniteit Gods legt Kuyper dus heel nadrukkelijk en duidelijk de grens bloot, die er ligt tusschen God en al het geschapene. Gansch het schepsel is Zijn maaksel, Zijn volstrekt bezit en is aan Zijn wetten onderworpen. Met nooit verflauwende energie heeft Kuyper geworfeld om voor die grens ook de oogen van anderen te openen, om die grens ook door anderen te doen erkennen en eerbiedigen.

God is het, „die eerst tusschen Zichzelf en het creatuur, en diensvolgens over heel het erf van het creatuurlijke, lijnen trok. Lijnen van ordiantie; lijnen van begrenzing; lijnen van scheiding; lijnen van tegenstelling“⁷⁾

Er is „een absolute grens gesteld, en die grens ligt op al het geschapene vanzelf geleekend door den gouden zoom van die eigen majesteit des Heeren HEEREN“. De handhaving van deze absolute grens is „de hoofdzake der ware religie“, want die hoofdzake bestaat hierin, „dat God waarlijk God blijve en de mensch nooit iets anders dan een nietig mensche zij“. In overeenstemming met deze opvatting van de hoofdzake der religie, ligt „alle zonde“ hierin, dat men God en mensch „op eenigerhande wijs poogt te vermengen, 'tzij men Gode iets toedicht wat des menschen zij of als mensch zitten gaat in Gods stoel“. „Komt er dus op aan de grens tusschen God en mensch te zien! „En opdat nu de mensch dier scheidslijn indachtig zou zijn, heeft het Gode beviel, die scheidslijn ook af te schaduwen in de vaste grenzen die Hij tusschen creatuur en creatuur onderling schiep“. Ja het staat, volgens Dr Kuyper, vast, „dat God scheidingen in al het creatuurlijke heeft ingedreven, als afdruksel van die absolute scheiding, die Hij in stand houdt tusschen het creatuur en Zich“⁸⁾

Het is de groote zonde van het pantheïsme, dat het „deze wortel-tegenstelling, moeder aller creatuurlijke tegenstelling, begint te loochenen“⁹⁾ „Nee, niet in den beginne, want een begin

3) *Souvereiniteit in eigen kring*; pag. 9.

4) *Locus de Deo*, pars prima, pag. 417. Vgl.: *Het Calvinisme, oorsprong enz.*, Amsterdam, 1874, pag. 50; *Ons Program* enz., pag. 66 v.; *Souvereiniteit in eigen kring*, pag. 9; *De Gemeene Gratie*, I, pag. 82 v.; *Locus de Magistratu*, pag. 120.

5) *Locus de Deo*, pars prima, p. 417.

6) *De Gemeene Gratie*, III, p. 13/14; *Het Calvinisme*, p. 68.

7) *De verflauwing der grenzen*, Amsterdam, 1892, p. 8. Dr Kuyper gaat uit van het praedicaat „Hamabdil“, dat God in den bijbel aan zichzelf toekent. Letterlijk: de Scheidingmaker. Zie ook: noot 14, p. 68.

8) Voor deze en voorgaande citaten, zie: „*IJzer en Leem*“, Amsterdam, 1885, p. 11, 12 vgl., p. 26.

9) *De verflauwing der grenzen*, p. 17.

ij den arbeid zou hem bestemd had. Bij zijne vorming en eene veelszins te doen bekomen. Hij hem de leegn ervaren, en het the standpunt, om el inzicht van, en e van Gods Woord, e daarop rustende

doen worden, die, et een onwankelgen en voortzetten der de banier van plooiën op het geenschap, om Gods doen hebben, en lig terrein. n strijd bijgegaan, l Hij hem in dien dingen heeft Hij tgen op genoemd op tot eenen blijoor eenen uitge

uwdag zijner ge en arbeid terug an Gods en kloeknogen werken het en heiligen strijd en God in deze

st. vas een zondaar. van eenig ander gebreken geweest. en dag niet verder

goede, dat Hij in en door hem op ons land en volk

S. GREIJNDANUS.

IRIFT

God van Elia? Ja 2 Koningen 2: 14.

Elisa de profeten-ger niet kunnen

ter, mijn vader!“ van kinderlijke door Gods Geest verhouding tusvan zijn geeste was Elia in zijn l opgetreden, — or zijn woord en en donkeren tijd Elia had gestaan hut der armen, inst, en geroepen is hij een „vader“ erwekt; hij had nakroost voort-er!“ roept Elisa. oordiger van dat overal was opagt het geestelijk rk doórleven.

ij Elia. als een vromen en was, en die dien hij weleens r met wien het denkt en erkent end geslacht, als erkent hem in eping, die vanuit anvwaardt Elia in erk. „Mijn vader,

an na zijn heen- u ook naar den hij kan zich bea's persoon; hij scheuren. Doch ij wendt zich tot

vende band tusnakroost, 't Was geweest, en Zijn in Elia hadden s het eigen werk

Gods geweest. Neen, niet Elia, niet zijn kracht, zijn ijver, en zijn trouw hadden het nieuwe leven onder Israël voortgebracht; — het was de God van Elia geweest, die hem „vader“ had gemaakt. En daarom wendt zijn geestelijke zoon zich tot den God van dien vader. Die God is gebleven. In Hem ligt de onvergankelijkheid van Elia's werk gewaarborgd; van Hem is de roeping om dat werk voort te zetten; uit Hem ook de kracht om daarin getrouw te zijn. En op dien God werpt zich Elisa, als hij tot de taak van Elia ingaat, en in hem de roeping van Elia zal voortleven.

„Waar is de Heere, de God van Elia?“ 't Klinkt bijna uitdagend. Maar het is het moedig geloof, dat zoo durft en mag spreken; en het sterk verlangen om de roeping Gods te volbrengen. Het is ook de bewustheid allen anderen steun te verloocheenen, en, blijkens het: „ja dezelve“, niets en niemand anders aan te grijpen dan dien God, die de kracht van Elia was geweest, de kracht van zijn woord en zijn werk; ja waarlijk, — de Heere, die in Elia Zijn verbond onder Israël had vastgehouden en verlevendigd, en die het in Zijn trouw ook door Elisa zou voortzetten.

„Waar is de God van Elia?“ — het is geen zoekende en twijfelende vraag, maar de heilig-stoute geloofsroep: — „Heere, nu is het aan U om Uw werk en belofte te handhaven; zie, Gij hebt mij bereid gemaakt om te gaan in den weg van Uw knecht Elia; nu zult Gij immers toonen, dat Gij diezelfde God zijt; want het is door U, door U alleen!“...

...

Zóó werpt Elisa zijn arbeid en zijn leven geheel op God.

En zóó is hij ontembaar-sterk.

Hij staat voor een ontzagwekkende taak. Reeds ligt daar de eerste moeilijkheid die hij overwinnen moet, de Jordaan, als een beeld en aanwijzing van den stroom der moeilijkheden, door welke hij zal hebben heen te gaan. Doch Elisa aarzelt niet; en in de kracht Gods slaat hij den vloed met den mantel van Elia. Het was het profetenkleed, het zichtbaar teken van het Woord des Heeren dat Zijn knecht gesproken had. Het was van Elia afgeleden, en op aarde gebleven; voor Elisa een aanwijzing, dat de knechten des Heeren konden heengaan, doch dat het Woord Gods zijn loop hier zou voortzetten. Met dit Woord, altijd en eeniglijk met dit Woord, was Elia opgetreden. In oordeel en genade had immer dit Woord overwonnen. Geen ander was Elia's wapen geweest. „Zoo zegt de Heere“... En met ditzelfde Woord treedt ook Elisa op den Jordaan en op de zwaarte van zijn levenstaak toe, en hij slaat die daarmede als een vorst in het geloof. En het Woord des Heeren overwint; — „het water werd herwaarts en derwaarts verdeeld, en Elisa ging er door“.

...

Aldus willen wij in deze dagen herdenken den groote in Gods Koninkrijk, door wiens arbeid de Heere aan alle kanten opwekking en groei bracht; en wiens leven zich in ons geslacht voortzet. „Mijn vader, mijn vader!“

Aldus willen wij ons in het geloof werpen op dien God, die in hem zoo krachtig werkte, en Wien alleen de eere toekomt; den God des Verbonds, die Zijn eigen werk zal handhaven, en die de Kracht zal zijn van onze kracht. „Waar is diezelfde God!“

En aldus willen wij den mantel opnemen, waarin hij ging, en dien God hier van hem achterliet; en het Woord des Heeren, waarmede hij gestreden heeft, profetisch en getrouw brengen aan kerk en wereld. En dit Woord zal overwinnen.

U.

v. A.

In de Schrift staat een ceder voor u van geestelijke autoriteit, die achttien eeuwen lang zijn wortelen uitschoot in den levensbodem van ons menschelijk bewustzijn, en in zijn schaduw is het religieus en zedelijk leven der menschheid zoo onnoemelijk geklommen in waardij.

Houw nu dien ceder om, en nog een wijle zal het groen aan zijn omgehouden stam nabotten, maar wie, wie geeft ons straks een anderen ceder, wie aan de kinderen onzes volks een schaduw aan den zijne gelijk terug?

Dit, dit is het, waarom ik, niet als resultaat van geleerdheid, maar met de naïeveteit van het kindeke, weer in stil geloof, voor die Schrift ben neergebogen, voor die Schrift geijverd heb, en nu jubel in mijn ziel en God dank, als ik het geloof in die Schrift weer zie wassen. Ge weet, ik ben niet conservatief, maar dit ja is nu mijn conservatisme: Ik tracht het looverdak van dien ceder voor ons volk te redden, dat het straks niet schaduwloos neerzitte in de dorre, de verzengende woestenij. Zóóals mijn Heiland aan Mozes en de Profeten geloofde, zoo en niet anders wensch ook ik aan de Schrift te gelooven.

Dr A. KUYPER.

De Verflauwing der grenzen, pag. 49.

was er niet; niet geschapen, want de wereld is eeuwig; en niet hemel en aarde, want uw Jenseits is een droombeeld. De drie diepste uitgesneden grondlijnen onzer onderscheiding alzoo met één streek uitgewischt en verflauwd, ja weggenomen alle grens tusschen God en wereld, tusschen tijd en eeuwigheid, tusschen wat hier is en wat ginds." 10)

Deze diepe overtuiging van de duizelingwekkende souvereiniteit Gods, den volstrekten Heerscher en Gebieder over het heelal is de oorsprong van dien fellen hartstocht voor grenserkenning en -handhaving, die door al Kuypers werken gloeit.

Souvereiniteit van „den mensch Jezus Christus“.

Als zoo de souvereiniteit Gods over al het geschapene is gezien en aanvaard, dan is de eerst opduikende vraag deze: op welke wijze oefent nu de Almachtige God Zijn onbeperkt gezag hier op aarde uit?

Hierop antwoordt Kuypers kort en klaar, dat de Hooge Souverein „Zijn gezag overdroeg en overdraagt aan menselijke personen; zoodat ge feitelijk op aarde in het zichtbare nooit rechtstreeks op God zelf stult, maar het soverein gezag steeds voor u op ziet treden in een ambt van menschen." 11)

Wanneer God Zijn gezag ter uitoefening overdraagt aan menschen, dan doet Hij dat natuurlijk zonder ook maar voor een duizendste procent Zijn onbeperkte souvereiniteit af te staan.

Staat eenmaal vast, dat God Zijn gezag ter uitoefening, in sommige relaties althans, overdraagt, dan moet weer gevraagd: hoe vindt deze overdracht plaats? Denkbaar is immers, dat God al Zijn gezag voor zoover dat op de aarde betrekking heeft en met de aarde in verband staat aan één gezagsdrager toevertrouwt, maar eveneens is het denkbaar, dat er een veelheid van gezagsdragers door Hem wordt geroepen, elk met een beperkt gezag over een deel van het geschapene.

Waar men nu niet uit God en Zijn openbaring leeft, heerscht steeds de tendenz om alle macht over het menschenleven te concentreren in één hand, één lichaam, één bestuur. Zooveel doenlijk (want immers Gods souvereiniteit „over wat boven is, valt buiten 'smenschen bereik en over de natuur buiten 'smenschen macht, en over het lot buiten 'smenschen schikking") wordt dan alle macht over het menschenleven opgehoopt in de Staatsmacht. Die macht (al of niet rustend in één persoon) gebiedt en beschikt onbeperkt. Ze heerscht, wil althans heerschen, over bezit en bedrijf, denken en leven, wetenschap en kunst, conscientie en geloof der menschen. Ze matigt zich de zeggenschap daarover aan. Ze treedt dwingend op over gansch het menschenleven.

En zoo verrijst dan dat monster van den allesbeheerschen, allesverslindenden, allesknechtenden staat, de Staatsafgod. Zeldzaam gloeiend en vinnig is de haat van Kuypers tegen dat afgodisch gedrocht. In al zijn politieke geschriften vecht hij ertegen. Hierin is hij de volleerde leerling, ja zelfs de meester van Groen van Prinsterer in diens worsteling tegen het „Staatsalvermogen". 't Is deze rusteloze, eindeloos gevarieerde worsteling tegen den „god-staat", die Kuypers staatkundige geschriften in zoo hooge mate actueel houden.

Wanneer Kuypers gaat spreken over het overdragen van Gods souvereiniteit op een mensch, dan rijst voor hem op grootsch en majestueus de Messias, de Gezalft, aller koningen Souverein. De „mensch-Messias trad op, met macht in den hemel; met macht over de natuur; met pretentie van macht over alle volk te hebben; en macht, in alle volk, óók over de conscientie, óók over het geloof; zelfs de moederband aan het kind moest wijken, waar Hij gehoorzaamheid afvroeg. Hier dus volstreekte Souvereiniteit; gaande over alle zichtbare en onzichtbare dingen; over wat geestelijk en stoffelijk beide is; gelegd in de handen van een mensch. Niet één der koninkrijken, maar het absolute Koninkrijk." 12)

In Christus' woorden: Mij is gegeven alle macht in hemel en op aarde; en: voor Mij zal alle knie zich buigen is die souvereiniteit van den Messias aangeduid, een souvereiniteit „ongedeeld, maar nochtans overgedragen, of liever, overgenomen om weer teruggegeven te worden." 13)

Scherp onderscheid maakt Kuypers tusschen de souvereiniteit van den Messias, den mensch Jezus Christus en de souvereiniteit van den Zoon, den Tweeden Persoon in het Goddelijke Wezen. De eerste is een opgedragen, een ontvangen souvereiniteit, de tweede is oorspronkelijk. De eerste is „alle macht" (= volmacht, bevoegdheid) de tweede is almacht.

„Als Schepper was dus ook de Tweede Persoon — de heilige Drievuldigheid over al het geschapene vanzelf en zonder eenige opdracht, absoluut souverein, te zamen met den Vader en den Heiligen Geest.

Dit Souvereiniteitsrecht bezat en bezit Hij niet

„bij de gratie Gods", maar ongegeven; krachtens Zijn wezen; omdat Hij God is. Deze Souvereiniteit is niet op Hem gelegd, om Zijn Middelaarswerk, maar is gegrond in Zijn Scheppingsdaad." 14)

Heel anders staat het met de souvereiniteit van den Middelaar Gods en der menschen, den mensch Jezus Christus.

Op Hem is een koningschap, een souvereiniteit gelegd. Hij is aangesteld tot koning.

„Over Sion is tot Koning gezalfd niet de Tweede Persoon in de heilige Drievuldigheid, want deze is krachtens Zijn goddelijk Scheppersrecht de Heere over alle volk en dus ook over Sion. De Tweede Persoon is op zichzelf God en God kan nooit tot iets verordineerd of gezalfd worden. Maar toen de Tweede Persoon, toen het Woord vleesch werd en de Middelaar verscheen en de mensch Christus Jezus voor het oog des Eeuwigen stond, toen kon wel die mensch Christus Jezus gezalfd en kon wel die mensch Christus Jezus verordineerd, en kon wel, bij de gratie Gods en door God, op dien Middelaar het Koninklijk regiment over Sion worden gelegd.

En dit is nu geschied." 15)

Maar de Middelaar is meer dan Koning, aangesteld, gezalfd Koning over Sion. Hij is ook verhoogd en toen is Hem nog iets anders gegeven dan het Koninklijk regiment over Sion. Hem is gegeven een naam boven allen naam, opdat in den Naam van Jezus zich zoude buigen alle knie dergenen die in den hemel, die op de aarde en die onder de aarde zijn. Hij is gezet aan de rechterhand Gods, verre boven alle overheid en macht en kracht en heerlijkheid en allen naam, die genaamd wordt, niet alleen in deze wereld, maar ook in de toekomst, zoodat alle dingen Zijn voeten onderworpen zijn.

Dit alles ziet weer niet op de Overhoogheid die Hem als den Almachtige krachtens zijn Godheid toekomt, want aan die Godheid kan niets worden toegevoegd, kan geen macht worden gegeven. Bovendien leert ons 1 Cor. XV: 24, dat de Middelaar van deze onmetelijke heerschappij eens afstand zal doen en ook dat is bij den Tweeden Persoon, het Eeuwige Woord onmogelijk!

Nee, dit verhoogd worden tot Koning der koningen en dit aangesteld worden tot Machthebber over alle creaturen in den hemel en op aarde en onder de aarde is een nieuwe waardigheid, een nieuw ambt (!), dat aan hetgeen de Zoon als Middelaar reeds bezat, opzettelijk is toegevoegd.

Dit moest zoo, omdat het regiment over Sion niet kan worden uitgevoerd of Sions Koning moest ook al de machten van hemel en aarde aan Zich dienstbaar maken. De kerk staat immers niet buiten maar in de wereld. Ze is vervlochten in het leven der natien en der volken, ze is ingestrengeld in de machten der duisternis.

„Zoo gaat dus het Genadewerk tot in het Scheppingswerk terug en de hand die in de Schepping gelegd, maar door de zonde losgeraafd was, komt in het koninkrijk der genade terug." 16)

Deze geheel eenige Koninklijke positie van den Middelaar vloeit voort uit het feit, dat Hij ambtsdrager is. Jezus is drager „van het hoogste en heiligste ambt; van het ambt in volstrekten zin; zoodat hij eigenlijk de eenige ambtsdrager en daarom de Christus is." 17) Als Ambtsdrager verordineerd en gezalfd tot Profeet, Priester en Koning verschijnt de Christus voor ons als mensch. Niet als de Tweede Persoon in de Drievuldigheid, „die onmogelijk ooit gezalfd kan worden". „Ambt toch is bediening van Goddelijke macht door schepselen. De engelen er nu buiten latende, kan Jezus dus geen ambt, vooral niet het ambt dragen, tenzij Hij als mensch voor God trede, 't zij eeuwig in Zijn raad, 't zij feitelijk na Zijn vleeschwording. God had ook alle ding zelf rechtstreeks kunnen regelen, en geen dienst van menschen bezigen. Dan ware er nooit een ambt en dus ook nooit een zalving geweest. Maar nu dit Gode anders heeft lief, en Hij den dienst der menschen verordineerde, nu ontstond het ambt als bediening door menschen van Goddelijke macht." 18)

Het ambt is dus „de uitoefening van die bepaalde mogendheid des Heeren die in Zijne Souvereiniteit, in Zijn Overhoogheid, in Zijn Heerschermacht ligt, d.i. in Zijn Scheppersrecht om over alle creatuur te beschikken en alle schepsel onder Zijn bedwang te houden." Hieruit volgt dan vanzelf, dat de drie afzonderlijke ambten van profeet, priester en koning, die eigenlijk de geleidingen zijn van het ééne, ongedeelde ambt, in het Koningsambt hun voleinding vinden. De beide andere ambten moeten in hun uitwerking de glorie van het Koninklijk Ambt van den Christus dienen.

„Wilt ge dan ook de drie tot één herleiden, om in één ambt heel de volheid Zijner majesteit uit te drukken, dan moet ge hem niet als den Profeet, en ook niet als den Priester eeren, maar u voor Hem nederbuigen als uw Koning, die Ko-

In deze karikatuur, „De Juni-verkiezingen in 1881" wordt gesuggereerd, dat het onder Kuypers leiding voortaan niet meer noodig is op de knippen onder ons volk te letten — die men immers alléén bij de liberalen vond — maar het kwam er nu alleen maar op aan, dat de candidaat-Kamerleden rechtzinnig waren.

Kuypers heeft het register, waarop zijn rechtzinnigen staan genoteerd, in de hand, en wanneer diens zuiverheid in de leer maar voldoende gebleken was, kwam zelfs de waschbaas bij de kandidaten in aanmerking.

Van den Statenbijbel heeft de teekenaar — niet ongeestig — Staat en Bijbel gemaakt.

De gezalfde en imbecille figuren (Kuypers dominé's) moeten het spottel effect verhoogen.

Het onderschrift luidt:

Waschbaas bij de kandidaten: Meneer de perifer, ik ben veel zuiverder in de leer als die twee luitenanten, — daar staan men twee borgen en deze kunnen van mij getuigen — en omdat dit toch voor de 2e kamerleden het eenig noodige is, zoo kom ik de gunst en recomandatie vragen, bij gelegenheid asjeblijft.

A. K.—p.—r. Man, gij waart mij niet geopenbaard.... Maar een volgende maal zal ik uwe nieren proeven.

Uitgave: Martinus Nijhoff.

ninklijk en in uw bewustzijn, en in uw zedelijk leven, en in uw persoonlijke daad heerschen wil." 19)

Grootsch en machtig is dus de betekenis van den Middelaar, den mensch Jezus Christus. Hij is niet alleen de Koning van Zijn kerk maar van gansch den kosmos. „Geen duimbreed is er op heel 't erf van ons menschelek leven, waarvan de Christus, die aller Souverein is, niet roept: „Mijn!" 20) Hij verlost de wereld. In Hem is gansch het heelal principieel verlost. In Hem is het aan den Vader verbonden. Uit Hem vloeit het leven in alle geleidingen van Gods machtige schepping." 21)

18) Idem, p. 286.

19) S. i. e. hr., p. 35.

20) Wij hebben wat uitvoerig de visie van Kuypers op het koningschap van Jezus Christus weergegeven. Kuypers doet dit zelf ook in zijn klassieke oratie over de „sovereiniteit in eigen kring". Men zie nog p. 13 „Wie leeft uit de Openbaringsfeer (en in die sfeer consequent leeft), belijdt vanzelf, dat alle Souvereiniteit in God rust en dus alleen uit Hem kan vloeien; dat die Souvereiniteit Gods in volstrekten zin en ongedeelde op den mensch-Messias is gelegd; en dat, onder dezen tot Souverein gezalfden Menschenzoon, daarom 's menschen vrijheid is, omdat, met den Staat, ook elk ander levensgebied een uit Hem afgeleide hoogte kent, d.i. Souvereiniteit bezit in eigen kring." En pag. 18, waar Kuypers betoogt, dat de leus „Sovereiniteit in eigen kring, onder Jezus' soevereine hoogte!" ten slotte de broederkring van geestverwanten bijeenheld, wat anders ook verdeelen mocht.

Bovendien geldt nog altijd wat Kuypers schreef: „Steeds openbaarde zich onder de belijdinge Christenheid zekere neiging, om aan de waarachtige menscheleke natuur en het waarachtig menscheleke karakter van Jezus' optreden, Jezus verachting en zelfs van zijn wezen te kort te doen." (De Gemeene Gratie, II, 187.)

Niet altijd evenwel drukt Kuypers zich over deze kwestie op gelijke wijze uit. Zoodaals vanzelf spreekt heeft hij, toen hij breed het leerstuk van de „gemeene gratie" behandelde, ook weer met het probleem der Christusgeërfde geworsteld. Sterk verzet hij zich dan tegen de opvatting, alsof, na Jezus' hemelvaart, de Vader zelf zou hebben opgehouden zijn Goddelijke heerschappij uit te oefenen, zoodat de creatuur in hemel en op aarde, en dus de overheid op deze wereld tot den oordeelsdag niet meer met den Drievuldigen God, maar uitsluitend met Christus te rekenen had (Gemeene Gratie, III, p. 274 v.v.). Ieder gereformeerde zal met de afwijzing van deze voorstelling van harte meegaan — maar welk gereformeerde belijdt dacht of denkt aan zoo iets?

Kuypers is deze moeilijkheid niet te boven gekomen. 'n Oplossing vond hij toen niet. Hij schrijft immers deze zeer merkwuurde woorden: „Toch verhalen we ons niet, dat hiermede het klare inzicht in de hier geldende verhoudingen nog niet verregen is. Het koningschap van den Verlosser behoort tot die ingewikkelde lecrakken, die nog nimmer scherp genoeg ontleed zijn; en het is opmerkelijk, hoe onze Geloofsbelijdenis wel breed het priesterlijk ambt van den Middelaar uiteenzet; maar over zijn koninklijk ambt nagenoeg zwijgt. Men kan alzoo niet zeggen, dat onze kerken reeds tot genoegzaam helder bewustzijn zijn gekomen omtrent de betekenis der woorden, dat alle macht in hemel en op aarde aan Jezus is gegeven, omtrent zijn zitting ter rechterhand Gods, en omtrent het overgeven van het koninkrijk aan God en den Vader in de voleinding der eeuwen.... TOEJUICING ZAL DAAROM ELKE POGING VERDIENEN, DIE ER NAAR STREEFT OM DIT INGEWIKKELDE LEERSTUK DOOR NAUWKEURIG SCHRIFTONDERZOEK EN DOGMATISCHE SYNTHESE TOT MEERDERE Helderheid te brengen." Kuypers wil er niet van weten de macht van den Middelaar te beperken tot geestelijke invloeden op de harten der geloovigen. „Niets, niets wat voor de voleinding van het Koninkrijk der hemelen onmisbaar is, is den Middelaar onthouden. Hem is dit alles gegeven, in hemel en op aarde, geheel onverschillig of het enkele personen dan geheele volken, natuurkrachten of engelen betreft; maar zulks altoos in dien zin, dat dit alles instrumenteel dienst doe, om het Koninkrijk der hemelen te doen komen; en wel zoo, dat de Zoon der menschen de uitwerking altoos afbildt van de Almachtigheid Gods, waarin Hij zelf als de Zoon Gods deelt." (Geme. Gratie, III, 280/1.)

Gelijk men ziet is de nieuwe bezinning omtrent de betekenis van het Koningschap van den Christus en de verhouding daarvan tot de „gemeene gratie" E VOTO KUYPERIANO. Vergelijk voor dit vraagstuk: *Locus de Magistratu*, p. 186 v.v.; *Pro Rege*, vooral I, 277 v.v.

10) Idem, p. 17.

11) *Sovereiniteit in eigen kring*, p. 9. Vgl.: *Ons Program*, ch. 2, p. 70 v.v. Zie deze plaatsen ook voor het volgende.

12) S. i. e. hr., p. 10.

13) *E Voto Dordraceno*, I, p. 325.

14) Idem, p. 326.

15) Idem, p. 320.

16) Idem, p. 279.

17) Idem, p. 282.

Zoo st
leven en
kelijk
spronke
gen sou
Jezus C

Maar
vraag: l
en aan
uitgeoe
Het al
uitoefen
van het
schen n
begiftige

Staat
zelf ook
draagt
mensch
ning op
dracht g
linnen
kleinen.

Zooda
zoo rad
alle ma
mensch
door ze
meest o
zich teg
gedeeide
heel he

Zeker,
macht
goedda
heid zo
toegeke
deel va
Scherp
de idee
vergodi
kent m
oefening
grenzen

Iede
dan v
vorm,
het w
aan va
vereinit
tegelijk
ling va
een zo
deeling
met So

Tegen
loopt i
lingen
het feit
wetensc
kortom
leven"

die doe
der tu
voortvl
„Een
koning
Woord
heer en
volmac
over es
Staat,
levensv
zou w
kunsten
van he
in dit
vinding
en dus

„Het
en vro
ééne n
een ke
behoef
schepp
beliefd
over d
heeft
terrein
Ja er l
schapp
zijn, z
schenk
souver
aller F
stadt l

Kort
in hel

21) G
reinitet
reik, en
het lot.

22) O

23) S

24) K

leven, a

Tw. bet

nijverhe

Program

25) P

„Souvereiniteit in eigen kring.”

Zoo strekt zich dan over gansch het menschenleven en al het geschapene uit de oorspronkelijke soevereiniteit Gods en onder die oorspronkelijke soevereiniteit Gods de opgedragen soevereiniteit van den Middelaar, den mensch Jezus Christus.

Maar ook nu komt weer, evenals straks, de vraag: hoe wordt de soevereiniteit, die God bezit en aan Jezus Christus tijdelijk is overgedragen, uitgeoefend, verwerkelijk in de wereld?

Het antwoord luidt eveneens: God wil voor de uitoefening van Zijn soevereiniteit over een deel van het geschapene menschen gebruiken, menschen met een ambt voor die machtsuitoefening bevestigd.²¹⁾

Staat dit ook nu weer vast, dan komt vanzelf ook die tweede vraag opnieuw aan de orde: draagt God Zijn soevereiniteit ongedeeld aan één mensch, of organisatie, of instelling ter uitoefening op; of wel: bezit iemand, aan wien God opdracht gaf tot machtsuitoefening, die macht slechts binnen beperkte grenzen, binnen een, betrekkelijk kleinen, kring?

Zooals boven reeds bleek, verwerpt Dr. Kuiper zoo radicaal en beslist mogelijk de gedachte, dat alle macht geconcentreerd zou zijn in één zondig mensch, of in één bestuur of instelling, gevormd door zondige menschen. Dat leidt altijd tot de meest ondragelijke tyrannie. Met name keert hij zich tegen den absoluten Staat, die de ééne, ongedeelde soevereiniteit over al de menschen en heel het menschenleven zou willen uitoefenen. Zeker, God heeft aan de Overheid in den Staat macht gegeven, maar slechts zooveel als Hem goeddacht, niets meer, niets minder. En de Overheid zondigt, zoowel door een deel van de haar toegekende macht ongebruikt te laten, als door een deel van het haar niet toebedouwde te nemen. Scherp moet het drijven van „Staatsvermogen”, de idee van „Staatsapothecose”, d.i. van „Staatsvergoding” worden weerstaan, want bij dat drijven kent men den Staat het recht toe, om bij de uitoefening van zijn macht te doen alsof er geen grenzen bestonden.²²⁾

Iedere opeenhooping van macht en dan vooral in haar gevaarlijksten vorm, het Staatsvermogen, is voor het waarachtig, christelijk geloof onaanvaardbaar. Want in de „volstreekte Souvereiniteit van den onzondigen Messias ligt tegelijk de rechtstreeksche ontkenning en betwisting van alle absolute Souvereiniteit op aarde in één zondigen mensch: en dat wel door de deeling van het leven in eigen kringen, elk met Souvereiniteit voor zich.”²³⁾

Tegenover het Staatsvermogen, dat altijd verloopt in despotie „is door Groen en zijn volgelingen van echten bloede steeds met nadruk op het feit gewezen, dat er in Kerk en huisgezin, in wetenschap en kunst, in handel en nijverheid, kortom op elk terrein van het maatschappelijk leven²⁴⁾, een soevereiniteit in eigen kring bestaat, die door den Staat niet gegund wordt, maar zonder tusschenkomst van den Staat onmiddellijk voortvloeit uit een beschikking Gods.

„Een hoofd des gezins is achter zijn huisdeur koning bij de gratie Gods; een bedienaar des Woords is binnen de wanden van zijn bedehuis heer en meester krachtens hem van God verleende volmacht; een geleerde ontving zijn meesterschap over eenig gebied der wetenschap niet van den Staat, maar van God; een kunstenaar, die de levenswet voor zijn kunst aan Staatsorganisatie zou willen ontleenen, hield daarmee reeds op kunstenaar te zijn. Zoo nu is het op elk gebied van het maatschappelijk leven. De organen, waarin dit leven zich uit, zijn niet van menselijke vinding, maar in het wezen der dingen gegrond en dus van God geschapen.

„Het huisgezin is er, wijl God den mensch man en vrouw schiep en het aldus verordende, dat de ééne mensch den anderen zou genereren. Er is een Kerk, wijl het God behaagd heeft, den mensch behoefte aan godsvrucht en aanbidding in te scheppen. Er is een wetenschap, wijl het God belield heeft, 's menschen geest macht te geven over de verschijnselen. Er is een kunst, wijl God heeft goedgevonden den scheppingsdorst op het terrein van het schoone in onze borst te wekken. Ja er is niet één zelfstandige kring in het maatschappelijk leven, die niet zijn oorsprong en aanzijn, zijn levenswet en levenskracht, zonder tusschenkomst van den Staat, met even onmiddellijke soevereiniteit aan God dank weet, als de Czaar aller Russen de macht, waarmee hij van Kroonstad tot Kamschatka gebiedt.”²⁵⁾

Kortom: „God riep instellingen van allerlei orde in het leven en aan elk van die schonk Hij een

zekere mate van macht. Hij heeft alzoo de macht, die Hij uit te reiken had verdeeld. Hij gaf aan niet een enkele instelling al Zijn macht, maar aan elk dier instellingen die macht, die met haar aard en roeping overeenkwam.”²⁶⁾

„Staatkundige macht hebben deze levenskringen geen grein. Ze hebben elk slechts macht in eigen kring. Evenmin als de Kerk aan de wetenschap welken heeft te stellen, zoomin de kunst aan de nijverheid, of het huisgezin aan de Kerk, en even zoomin heeft een dezer levenskringen iets van doen met de staatkundige macht, die in de soevereiniteit des Rijks ligt.”²⁷⁾

Omgekeerd heeft de Staat zich niet te stellen boven deze kringen. De Staat staat naast deze „instellingen” en „organisatiën” door God in het leven geroepen — er naast, niet er boven.²⁸⁾

Of, om dit alles in woorden uit veel later tijd te hooren: „wanneer wij, Calvinisten, nu zeggen, dat deze kringen een „eigen soevereiniteit” bezitten, dan bedoelen we daarmee, dat het leven in deze kringen zich moet regelen, niet naar wat anderen goedvinden voor te schrijven, maar naar den aard en de natuur van die kringen zelve.”²⁹⁾

Deze „sovereiniteit in eigen kring” is van zoo fundamenteel karakter, dat Kuiper haar één van de drie materiële grondbeginselen der Antirevolutionaire richting acht. En dan wel als het eerste! (De andere twee zijn: „organisatie” en „aggregaat” en: „voor geestelijke ontwikkeling geen dwang maar vrijheid”.)

Geen oogenblik mag evenwel bij de „sovereiniteit in eigen kring” vergeten worden, dat deze „sovereiniteit” verleend en nooit oorspronkelijk is. Dit moment domineert in Kuipers gedachtenwereld zelfs zoo, dat hij, den inhoud van het begrip aldus iets verschuivend of wijzigend, de „sovereiniteit in eigen kring” ook als volgt omschrijft: „„Sovereiniteit in eigen kring” duidt aan, dat het recht om gezag te oefenen, bij al wat mensch heet verleend en gegeven, d.i. dus nooit oorspronkelijk, is, of, wil men, zijn oorsprong nooit hebben kan in eenigen menschelijken wil, noch in den wil van meerdere menschen saam, maar alleen had en heeft in de alleen vrijmachtige en oorspronkelijke autoriteit en soevereiniteit Gods.”³⁰⁾

En juist zoo wordt de „sovereiniteit in eigen kring” geteekend als het materiële grondbeginsel der Antirevolutionaire gedachtenwereld.

De kring van den Staat en de overige kringen.

In het bovenstaande is in hoofdtrekken Kuipers visie op de „sovereiniteit in eigen kring” weergegeven.

Evenwel — daarbij mogen we niet blijven staan. We hebben immers hier te doen met een geniale intuïtie van een man, die een ontzaglijk diepen kijk had ontvangen in Gods openbaring en in Gods geschapen wereld. We weten van te voren reeds, dat er allerlei diepten en mogelijkheden schuilen in dezen door een sterk geloof in Gods Woord geleiden kijk op de werkelijkheid.

Wanneer we nu tot nadere analyse van deze opvatting omtrent de „sovereiniteit in eigen kring” overgaan, dan treft ons allereerst dit, dat Kuiper deze leer nagenoeg altijd ontwikkelt in verband met of liever in onderscheiding van, ja, zelfs in tegenstelling met de soevereiniteit van den Staat, die zeer zeker ook een soevereiniteit in een bepaalden kring is, maar toch op allerlei manier verschilt van de soevereiniteit, zooals die in andere kringen wordt gevonden.

Kuiper bespreekt deze kwestie dan ook voornamelijk in zijn politieke geschriften.³¹⁾ En zoo hij er in niet-politieke publicaties over handelt³²⁾, komt de tegenstelling met de Staatsmacht bijna altijd ter sprake, ja, is zelfs uitgangspunt der rede- neering.

Vóór alles moeten we dus zoeken naar de verhouding van de soevereiniteit in de verschillende levenskringen enerzijds en de soevereiniteit in den Staatskring anderzijds.

Naar boven vindt de Staatsmacht haar grens in God en Zijn ordinantie. „In God zelf, wijl reeds Zijn bestaan Staatsalmacht tot een onding

maakt, en in Zijn ordinantie, zoowel wat Zijn heilig gebod, als Zijn schikkingen met de natieën betreft. Geen Staat kan een anderen stempel op den volksaard drukken dan God dien gaf. Krachten, talenten en roeping, evenals historisch verleden zijn de van God gestelde grenzen, waarbinnen de Staatsalmacht besloten is.”³³⁾

Horizontaal is de grens voor de Staatsalmacht de soevereiniteit van elk leven in eigen kring. Nadrukkelijk betoogt Kuiper telkens, dat de kring van den Staat naast de andere kringen ligt, niet erboven. „De politieke Souvereiniteit staat dus volstrekt niet op zichzelf, maar is slechts één der schakelen in den grooten keten, die heel de schepping innerlijk saamhoudt, en haar door de ordinantiën Gods doet bestaan.”³⁴⁾ „De overheidssouvereiniteit bij de gratie Gods gaat hier, om Gods wil, voor een andere soevereiniteit van even Goddelijken oorsprong uit den weg.” „De Staat mag geen woekerplant zijn, die alle leven opslorpt. Op eigen wortel heeft ze te midden van de andere stammen haar plaats in het woud in te nemen, en alzoo alle leven dat zelfstandig opschielt, in zijn heilige autonomie te maintainen.”³⁵⁾

„Elke poging van het politiek gezag om op één dier andere terreinen zelf ten principale te willen heerschen, is derhalve schending van Gods ordinantiën, en het verzet daartegen geen misdaad, maar plicht.

En ook, indien in eenig land het politiek gezag wettelijk de grenzen afbakt, waar het andersoortig sovereen gezag ophoudt en het zijne begint, dan is dit allermint een beperking van die soevereiniteit, maar slechts een aanwijzing van haar natuurlijke grenzen.

Terwijl omgekeerd iets prijs te geven, 't zij aan de maatschappij, 't zij aan het gezin, 't zij aan de natuur, van wat naar Gods indeeling tot het politiek gezag behoort, geen daad ware te achten van liberaliteit, maar van heiligschennis.

En geheel de leer der Souvereiniteit hangt dus maar daaraan, dat men: 1. wel inzie hoe er sovereen gezag op elk gebied des levens heerscht; 2. dat men het politieke gezag wel in zijn eigen aardige natuur doorgrondt; om alsdan 3. alles er onder te brengen wat er wel, en alles er uit te scheiden wat er niet toe hoort.”³⁶⁾

De afbakening van de grenzen tusschen den Staat enerzijds en de overige levenskringen anderzijds is geen daad van willekeur, maar uitkomst van langdurigen strijd. De aard van het leven, in elk dier kringen zich openbarend, beslist dit volgens een wet, in dat leven door God zelf gelegd. Wel wordt deze grens niet aanstands juist getrokken, maar dit doel niets ter zake. Dit verschijnsel doet zich voor bij alle onontwikkelde toestanden. God heeft geen „kadastrer” gemaakt, met nauwkeurige beschrijving der grenzen, dat we bij elk voorkomend geschil kunnen opslaan, om de zaak te beslechten. Toch komt die grens ten slotte daar te liggen, waar ze liggen moet. Ze blijft reageren waar ze verschoven wordt, en ze dringt rusteloos verder, waar ze haar scheidslijn niet bereikt heeft.³⁷⁾

Voor de erkenning van deze grenzen moet onophoudelijk worden gestreden. In elke Staatsmacht ligt namelijk de neiging de grenzen der kringen te overschrijden en elk streven der kringen naar uitzetting en dus naar ruimer erf te weerstaan en te breken. Uit edele zorg of uit onedele heerschzucht zal de Staat altijd ernaar streven den ijzeren band van zijn macht al vaster om de levenskringen te slaan. Ja men mag zelfs zeggen, dat het kort beloop van 's werelds historie is de verdediging van de soevereiniteit in eigen kring tegenover de soevereiniteit van den staat.³⁸⁾

Deze grenserkenning en -handhaving over en weer sluit evenwel velerlei bemoeiing van den Staat met de verschillende levenskringen niet uit. De kringen grijpen immers als tandraden ineën. En door het op elkaar inwerken en in elkaar schuiven van deze kringen ontstaat het gevaar dat de ééne kring den anderen „inbuigt” en de gang van het leven verstoord worde. En nu is juist het Staatsgezag als een afzonderlijke gezagskring door God ingesteld om het goede op elkaar inwerken en met elkaar meewerken der kringen, voor zoover ze naar buiten treden, mogelijk te maken en ze te houden binnen de palen van het recht. Nog eens: binnen de kringen geldt dit staatsgezag niet, daar heerscht gezag, dat buiten dat staatsgezag om uit God neerdaalt en door de Overheden in den staat niet wordt verleend, maar eenvoudig als bestaande wordt erkend. Maar wat betreft de verhouding der kringen onderling heeft het staatsgezag een zeer belangrijke taak. Het houdt, naar de Schrift het zoo kernachtig zegt, het land door recht staande.³⁹⁾

Bezielt men de taak van het staatsgezag van naderbij, dan kan men daarin onderscheiden tusschen een normale en een abnormale taak.

26) Idem, p. 198.

27) Idem, p. 301.

28) Idem, p. 199.

29) De Gemeene Gratie, III, p. 91.

29a) Ons Program enz., p. 1267/8.

30) Zie b.v. Art. in „De Standoord” van 5 en 6 Febr. 1873 (Art. III en IV van een serie over „De Grenzen der Staatsmacht”).

Art. in „De Standoord” van 7 Jan. 1876 (Art. IV van een serie over: „Afsnijding van elk verband met de eenwigheid”).

Ons Program (met bijlagen), p. 300.

Verder: Ons Program (met bijlagen): Tweede Hoofdstuk, „Het gezag”, p. 68 v.v.; Vijfde Hoofdstuk, „Geen „Etat Athée””, p. 198/9; Veertiende Hoofdstuk, „Justitie”, III, p. 752; Ten Besluite, p. 1268.

Het Calvinisme, oorsprong enz., p. 6.

Niet de vrijheidsboom maar het kruis, 1889, p. 17.

Openingswoord ter Deputatenvergadering, 29 April 1897, p. 7.

Het Calvinisme, derde lezing: „Het Calvinisme en de Staat”, p. 79.

Wij, Calvinisten..., p. 22.

Heilige Orde, p. 18.

Antirevolutionaire Staatkunde, I, p. 263 v.v.

31) Art. in „De Hervorming” van 9 Febr. 1879, No. 62 (No. III van een serie: Artikel 36 der Gereformeerde belijdenis).

Val.: „Ons Program” enz., p. 1149.

Sovereiniteit in eigen kring, p. 9 v.v.

De Gemeene Gratie, III, p. 91.

Het Sociale Vraagstuk en de christelijke religie, p. 35.

32) Ons Program, enz., p. 215.

33) Ons Program, enz., p. 71.

34) Het Calvinisme, p. 84.

34a) Ons Program, p. 72.

35) Ons Program, p. 198, 215/6.

36) S. i. e. kr., p. 14, 19, 20; Het Calvinisme, p. 81/2.

37) S. i. e. kr., p. 12.

in 1881” wordt
ing voortaan niet
ik te letten — die
— maar het kwam
Kamerleden recht-

schijnigen staan
verheid in de leer
de waschbaas bij

niet ongeestig —
domine's) moeten

perfester, ik ben
ts, — daar staan
igen — en omdat
dige is, zoo kom
genheid asjeblijft
mbaar.... Maar

uw zedelijk
ad heerschen

eleekenis van
hristus. Hij is
rk maar van
eod is er op
zen, waarvan
, niet roept:
In Hem is
In Hem is
Hem vloeit
ds machtige

Kuiper op het
Kuiper doet dit
reiniteit in eigen
de Openbarings-
jd vanzelf, dat
uit Hem kan
strekten zin en
— dat, onder
daarom 's men-
lk ander levens-
d.i. Souvereini-
Kuiper betoogt,
er Jezus' souve-
geestverwanten

chreef: „Steeds
heid zekere nei-
ur en het waar-
den, Jezus ver-
doen.” (De Ge-

z deze lewatie
heeft hij, toen
de behandelde,
ing geworsteld,
alsof, na Jezus'
nden zijn God-
de creatuur in
wereld tot den
God, maar tui-
de Gratie, III,
afwijzing van
welk gerefor-

men, 'n Oplote-
ere zeer merk-
niet, dat hier-
houdingen nog
Verlosser be-
nimmer scherp
onze Geloofs-
den Middelaar
genoeg zwijgt,
ds tot genoeg-
de betekenis
rde aan Jezus
en Gods, en
God en den
ICHING ZAL
IE ER NAAR
LEERSTUK
RZOEK EN
DERE HEL-
dient van weten
geestelijke in-
diets wat voor
omsmidbaar is,
s gegeven, in
t enkele per-
gelen betreft;
nienteel dienst
omen; en wel
alboos afbidt
als de Zoon

it de beteeke-
le verhouding
YPERIANO,
stratu, p. 186

21) Over een deel van het geschapene „want de Souvereiniteit Gods over wat boven is valt buiten 's menschen bereik, en over de natuur buiten 's menschen macht, en over het lot buiten 's menschen schikking”; zie S. i. e. kr., p. 9.

22) Ons Program, enz., p. 198.

23) Souvereiniteit in eigen kring, p. 13.

24) Kuiper verstaat in dit verband onder maatschappelijk leven „alle leven, dat zijn impuls niet van den Staat ontvangt: t.w. het huisgezin, de Kerk, de plaatselijke gemeente, handel, nijverheid, wetenschap, kunst en wat dies meer zij.” Ons Program enz., p. 300.

25) Ons Program (met bijlagen), p. 300/1.

Om met de laatste te beginnen: als het maatschappelijk leven van het volk nog op zeer lagen trap staat en nog weinig ontwikkeld is en dus allerlei organen voor de levensuiting der maatschappij mist, zal de Staat moeten optreden en bijna alles zelf moeten doen. Tegelijk moet hij evenwel de energie der onderdanen prikkelen om zelf de hand aan den ploeg te slaan, bezield met de begeerte om zich terug te trekken, zoodra dit door anderen wordt begeerd. Naar gelang in de maatschappij de veerkracht der burgers ontwaakt, zal de overheid steeds meer van abnormalen arbeid worden ontlast. En goed zal het dan pas zijn, indien de veerkracht der burgerij, naar alle zijden uitgebroken, voor den staat de mogelijkheid schept om niets extra's te doen, maar zich uitsluitend te bepalen „tot het onder den ploeg brengen van den hem zelf toebedeelde akker". En eenmaal zoo ver gekomen, is de Regeering gehouden, zich bij de oefening van haar gezag naar de eigenaardigheid der maatschappij, zooveel de eisch des rechts toelaat te schikken.³⁸⁾

Wat de normale taak der Overheid t.a.v. de verschillende levenskringen betreft: ze moet waken, dat organisatiën en personen (die ook een „sovereiniteit in eigen kring" bezitten) hun grenzen niet overschrijden en anderen zodoende benadeelen. De overheid moet den indringer terugdringen. Of ook, indien de eene levenskring slechts doet wat de andere ongedaan en ongebruikt liet, door regeling tegen wanorde te waken. Daarnaast heeft zij de roeping ook de enkele individuen, en het zwakke in die kringen tegen misbruik van overmacht te beveiligen. Bovendien moet zij allen saam dwingen tot het praesteren van persoonlijke en geldelijke lasten tot instandhouding van de natuurlijke eenheid in den Staat.³⁹⁾

De beslissing in deze aangelegenheid kan niet aan het eigen inzicht en dus aan de willekeur der Overheid worden overgelaten. Alleen de wet kan hier elks recht uitwijzen. De wet, die met gemeen overleg met het volk in al zijn organen en kringen is vastgesteld. Met name het recht der burgerij om over eigen buidel te beschikken moet de machtsoverschrijding der overheid tegengaan. In dezen stand van zaken nu ligt het uitgangspunt voor die samenwerking van de soevereiniteit der Overheid met de soevereiniteit in de maatschappelijke kringen. „Zoodra deze verhouding tusschen de staatkundige soevereiniteit en de eischen van het maatschappelijk leven met soevereiniteit in eigen kring beschreven worden, heeft men een Constitutie, een Magna Charta of Privilegie". Maar nog eens: in een grondwet worden die rechten en vrijheden van personen en levenskringen, die „sovereiniteit in eigen kring" niet geschapen, niet geschonken, maar alleen beschreven, gecodificeerd. Ze waren er — nu worden ze beschreven en in onderlinge samenwerking bindend vastgesteld.⁴⁰⁾

Op deze plaats moet ook ter sprake komen het verschil tusschen den aard van het staatsgezag, zooals dat in een overheid belichaamd is en van het gezag zooals het in de andere levenskringen geldt. Op verschillende manieren teekent Dr. Kuyper dit onderscheid.

In zijn „Ons Program" wijst hij er b.v. in het hoofdstuk over „Het Gezag" op, dat op staatkundig terrein naar Gods bedoeling de macht met bewustheid en door opzettelijke wilsuiting wordt uitgeoefend, terwijl op elk ander terrein dit gezag onbewust heerscht.

„Een Rafaël oefende evenzeer soverain gezag uit als een Bismarck thans, maar met dit zeer aanmerkelijk verschil, dat Rafaël dit onbewust en van zelf, en Bismarck slechts door een opzettelijke daad doet."

Op elk ander terrein des levens oefent men slechts gezag door de ordeningen Gods onbewust te laten werken en er zelf een schakel in te zijn; maar op staatkundig terrein is de Souverein zelf bekleed met de wetgevende, d.i. rechtsbepalende macht en komt het hem toe, het aldus vastgestelde recht, als eenig geldende recht, met den sterken arm te handhaven.⁴¹⁾

Een andere onderscheiding vinden we in het hoofdstuk: „Etat athée".⁴²⁾ Kuyper betoogt daar (we zezen er boven reeds op) dat de staat een organisatie is naast en niet boven andere. Alle organisaties door Gods scheppingsvermogen te voorschijn geroepen ontvingen de hun toekomende macht van God. En dan gaat Kuyper aldus verder:

„Slechts hierdoor is de Staat van alle deze overige organisatiën onderscheiden, dat alleen de overheid een publieke macht heeft, terwijl alle overige organisatiën, op zich zelve, van private natuur zijn."

Van dit onderscheid zegt Kuyper daar „dat alleen de overheid de macht ontving om en de organisatiën, en dus ook de personen, bij geschil over recht, tot wat haar voorkomt recht te zijn, desnoods met geweld van den sterken arm en, moet het, met het zwaard te dwingen; en levens, — en hier vooral lette men op — de verplichting ontving, om zooveel mogelijk voor deze organisatiën en personen in te springen, waar deze hun natuurlijke levensstaak geheel of ten deele ongedaan mochten laten."⁴³⁾

Op die macht der Overheid om het zwaard te voeren wijst Kuyper ook in zijn bekende rede over het thema, dat ons bezig houdt. „Hoogsteek dus deze Staatssovereiniteit, als macht die den enkelen beschermt en de onderlinge rechtsverhouding der zichtbare levenskringen bepaalt, door recht tot bevelen boven deze alle uit." „De Staat is nu eenmaal de oppermachtige op aarde."⁴⁴⁾ „De Staat is dies de kring der kringen, die alleen onder alle extensief (men lette vooral op dit woord, binnen de kringen heeft de Staat geen bevoegdheid in normale verhoudingen. C. V.) geheel ons menschelek leven omvat."⁴⁵⁾

In zijn lezing over „Het Calvinisme en de Staatskunde" gebruikte Kuyper de onderscheiding „organisch-mechanisch" in dit verband. Het leven der maatschappij is „organisch". Dit komt omdat het regelrecht uit de schepping opkomt.

Het scheppingsleven als in gezin, wetenschap enz. wordt gevonden, ontwikkelt zich vanzelf evenals de twijgen aan de plant. En wel heeft de zonde storend op die ontwikkeling ingewerkt, maar de „gemeene gratie" stuift die noodlottige doorwerking der zonde.

Geheel anders is het met de overheden. Een overheid is „geen natuurlijk hoofd dat organisch uit het volkslichaam is uitgegroeid, maar een mechanisch hoofd, dat van buiten op den volksromp is opgezet. Een redmiddel voor den ontstane misstand. Een stok bij de plant aangebracht om haar overeind te doen staan, daar ze anders, tengevolge van haar innerlijke verzwakking, op den grond zou neerslaan. Het hoofdkenmerk nu van deze Overheid ligt in het recht over leven en dood. Ze draagt als attribuut, volgens apostolisch getuigenis het zwaard, en dat zwaard heeft drieërlei beduidenis. Het is het zwaard der gerechtigheid, om den misdadiger aan den lijve te straffen. Het is het zwaard van den oorlog om de eer en het recht en het belang van den Staat tegen den vijand te verweren. En het is het zwaard van de orde, om binnenslands gewelddadig verzet te keer te gaan."⁴⁶⁾

Kort gezegd: „In de gezagssfeer van den Staat dwingt ze (de soevereiniteit n.l. C. V.) mechanisch, d.i. uitwendig met den sterken arm; in de gezagssfeer van het maatschappelijk leven dwingt ze organisch, d.i. door moreel en inherent overwicht. En terwijl beide alzoo met een eigen karakter tegen elkander overstaan, vertoont het huisgezin alleen een vermenging van beide. Goede ouders heerschen moreel, maar handhaven ook in het uiterste geval de tucht."⁴⁷⁾

De zwaarmacht, die alleen aan de soevereiniteit in den Staatskring toekomt, maakt de Staat zoo gevaarlijk voor de overige kringen. De Staat kan met geweld dwingen!

Toch meene men niet dat de overige kringen weerloos zijn! De Staat kan niets zonder de personen! En in wat voor richting hij gaat, hangt voor een groot deel af van de begrippen die heerschen, van het rechtsgevoel in de consciëntie, van de trouw en de eerlijkheid der publieke opinie. Daarom moet de publieke opinie worden gevormd op lagere en hogere scholen. Het moet aan het opkomend geslacht worden ingeprent, dat het recht der levenskringen bestaat en heilig is, wijl aan Gods ordinarie omtrent. Aan deze begrippen moet heerschappij worden hergeven in gesprek en geschrift. En als aldus in de consciëntie dat recht der kringen onwrikbaar vast ligt, dan zal die consciëntie een onneembaar bolwerk zijn tegen het despotisme van iedere staatsalmacht.⁴⁸⁾

Wat is alzoo een soveraine kring?

Het is uit het bovenstaande duidelijk, dat de visie op de „sovereiniteit in eigen kring" voor een groot deel is geboren in de worsteling met de staatsalmacht. De term duidt dan ook vóór alles aan een staatsrechtelijk begrip. De uitdrukking duidt immers vóór alles een werkelijkheid

aan, zooals die in de verhouding tot den Staat optreedt en als zoodanig in het Staatsrecht moet besproken worden. Kuyper spreekt dan ook van „sovereiniteit in eigen kring" als van een rechts-term, het is een „Staatsrechtelijk credo". Hij voegt er dan bij — dit even terloops — dat de formule niet van hem maar van Groen van Prinsterer afkomstig is.⁴⁹⁾

Toch zou het zeer oppervlakkig zijn, hierbij te blijven staan. Wie in Kuypers leer in dezen niet meer zou zien dan de tekening van een juridische figuur, geeft blijk van wel zeer weinig doorgronding te zijn in Kuypers beschouwingen over deze kwestie.

Op allerlei wijze blijkt overduidelijk, dat Kuyper met zijn leer der soveraine levenskringen veel meer bedoelde, dan iets dat alleen bij de afbakening der staatsgrenzen van belang zou zijn. Kuyper geeft hier een beschouwing, die het gansche leven van Gods geschapen wereld betreft!

Als we nader gaan ontleden, wat Kuyper onder de soveraine kringen verstond, zal ons dit duidelijk worden.

Vooraf is het goed na te gaan, wat Dr. Kuyper zooal als „kring met eigen soevereiniteit" ziet en noemt. Dit nagaan is een moeilijk werk, omdat Kuyper ten aanzien van deze kwestie zich zelf niet steeds gelijk blijft.

Nemen we b.v. een der laatste studies van zijn hand over ons onderwerp, n.l. die te vinden is in „Het Calvinisme"⁵⁰⁾, dan blijkt, dat Kuyper daar den term „sovereiniteit in eigen kring" uitsluitend bezigt voor wat hij op die plaats noemt: de maatschappelijke kringen. Reeds aanstonds bij het begin der rede, waarin hij over deze dingen spreekt, zegt Kuyper, dat er drieërlei afgeleide soevereiniteit op aarde is, n.l. 1o. de soevereiniteit in den Staat, 2o. de soevereiniteit in de kringen van het volksleven, en 3o. de soevereiniteit in Christus' kerk op aarde.

En later vinden we nog uitspraken als deze: „Zóveel over de Souvereiniteit in den Staat; komen we thans tot de Souvereiniteit in eigen kring". En naast deze beide soorten soevereiniteit plaatst hij de soevereiniteit in de kerk: „de Overheid ontving slechts een beperkte taak, die door de soevereiniteit in eigen kring en niet het minst door de soevereiniteit van Christus in Zijn kerk, begrensd wordt."

Op alle andere plaatsen evenwel, waar Kuyper kringen met „sovereiniteit in eigen kring" opsomt, rekent hij de kerk daar ook onder! Terwijl in de bekende inwijdingsrede ook van den Staat nadrukkelijk gezegd wordt, dat hij „sovereiniteit in eigen kring" bezit.⁵¹⁾

Nergens geeft Kuyper bovendien een opsomming van soveraine levenskringen, die den indruk maakt van een volledige te willen zijn.

Kuyper noemt wel telkens een aantal, als hij over de sovereiniteit in eigen kring spreekt, maar hij laat steeds duidelijk merken, dat er z.i. nog veel meer kringen zijn dan de genoemde. In zeker wel wat al te sterk oratorische overdrijving, roept hij bij de opening der Vrije Universiteit zijn hoorders zelfs toe, dat ze toch erkennen zullen „dat er, zoo talloos als de starrenbeelden aan het firmament, allerlei kringen in het leven bestaan!"⁵²⁾

We vinden in den loop der jaren, in verschillende publicaties de volgende kringen met name genoemd: huisgezin; familie; stad (dorp, vlok, gemeente); provincie; kerk; wetenschap (school, universiteit); kunst (kunstacademie); het paedagogische leven; landbouw; nijverheid; handel; scheepvaart; (deze laatste vier ook samengevat onder: bedrijf); barmhartigheid. Maar naast deze alle noemt Kuyper ook nadrukkelijk de persoon en in die persoon dan weer zijn denken, zijn consciëntie⁵³⁾ en zijn geloof (het geloof is zelfs „de diepste spil waar alle Souvereiniteit in eigen kring op rust").⁵⁴⁾ Ook zoo zijn we er nog niet, want we treffen als eigen kringen ook nog aan de (wel wat ondefinieerbare) maatschappij en zelfs „de natuur!"⁵⁵⁾ En alsof de veelkleurigheid nog niet groot genoeg is, hooren we Kuyper een pleidooi houden hiervoor, dat ook het „Gereformeerde beginsel" een „sovereiniteit in eigen kring bezit." Aan de verdediging van deze stelling wijdt

50) Zie: *S. i. e. kr.*, p. 16, 17. Kuyper zegt dit ook in: *Ons Program*, p. 300. Ik herinner mij niet deze uitdrukking letterlijk bij Groen te hebben gevonden. Tijd om dit na te gaan heb ik niet. Wel vinden we bij Groen een uitspraak als deze: „Omtrent het punt, in dezen brief door Gunning vermeld (n.l. de verhouding van Kerk en Staat C.V.), ben ik mede orthodox-discipel van Calvin, op grond der H. Schrift. Een citaat uit een mijner adviezen (3 Dec. 1851) zij mij, ten bewijze, vergund."

51) Men hoort veel gewagen van *scheiding van Kerk en Staat*. KERK EN STAAT ZIJN ONAFHANKELIJK IN EIGEN KRING, ZODAT NOCH DE KERK ONDERWORPEN ZIJ AAN DEN STAAT, NOCH DE STAAT AAN DE KERK." Ned. Ged. III, p. 40. Adviezen II, 1857, p. 268.

52) De volgende citaten zijn te vinden op p. 68, 79, 93.

53) p. 13. Vgl.: *Ons Program*, p. 300; „maar in dat rijk is een andere de levenskring van den Staat."

54) *S. i. e. kr.*, p. 11.

55) Wat de kring van den persoon betreft, zie men nog: *Het Calvinisme*, p. 94; „Reeds in het tweede gedeelte van deze lezing wees ik er op, dat de ontwikkelde mensch ook een persoonlijke levenssfeer bezit, met soevereiniteit in eigen kring." De consciëntie wordt op de eene plaats (*Ons Program*, met bijlagen, p. 161) naast de soveraine levenskringen genoemd, op een andere plaats er toe gerekend. (p. 1149).

56) *S. i. e. kr.*, p. 15, vgl. p. 12, 28.

57) Zie voor deze drie resp.: *S. i. e. kr.*, p. 11; *Ons Program*, p. 215 en *S. i. e. kr.*, p. 11.

38) *Ons Program* enz., p. 199/200, 216, 301/2; *Het Sociale Vraagstuk* enz., p. 77, noot 102.

39) *Ons Program*, p. 200/1; *Het Sociale Vraagstuk* enz., p. 40; *Het Calvinisme*, p. 85.

40) *Ons Program*, p. 199, 300 v.; *De Gemeene Gratie*, III, p. 91; *Het Calvinisme*, p. 82/85.

Over de verhouding van de „sovereiniteit in eigen kring" en „Constitutie" zou nog heel veel te zeggen zijn. Kuyper betoogt, dat een echte Constitutie en dus een zuiver constitutionele regeering alleen mogelijk is, waar het recht der eigen kringen wordt erkend. Men leze de schitterende serie artikelen „Constitutioneel" in „*Ons Program*" enz., p. 298 v.

41) *Ons Program*, p. 71. Deze onderscheiding gaat niet overal op. Men denke aan het gezag der ouders in het gezin en van het hoofd in een bedrijf, dat is wel degelijk bewust. Kuyper corrigeert zichzelf dan ook in dezen. Men zie beneden.

42) *Ons Program*, p. 199.

43) Uitvoeriger op deze kwestie ingaan, waag ik niet. Dat zou beteekenen een gaan op het voor een loek zeer doornige veld der juridische onderscheidingen. Men zie hierover ook: *Ons Program*, p. 749 v.v.

44) *S. i. e. kr.*, p. 12, 20.

45) *Idem*, p. 19.

46) *Het Calvinisme*, p. 67 v.v.

47) *Idem*, p. 79.

48) *Idem*, p. 82. Kuyper onderscheidt ook nog tusschen een patria potestas (vaderlijke macht) in de schepping gegrond en een potestas magistratus (heerlijke macht) gegrond in de Gemeene Gratie. *Locus de Magistratu*, p. 171 v.v.

49) *Ons Program*, p. 216.

Kuyper zel

20 Oct. 188

Zoo is el met den n bij: leven gezin, gem voorts kr: mogens (sonen als zelfs begi beginselen teit). En om eens alles zeer rekbaa

Uit deze

het woord streng-wete beheerschte heeft gegevi resultaat v geniale intu

Dat blijk

op letten, c

indeeling d

van elkand

De eerste

onderschei

gen. „In d

voor de es

soon.⁵⁶⁾

gezin, een

stad of

vincie. Ill

kring, die é

meer perso

omvatten.

„De twe

persoon de

uiting, en

godsdienst

universiteit

voor de v

bouw, voo

haar versp

De tweed

nisme", ver

principe is

teit in eige

de persoon

het genie e

de corpora

genootschap

van het ge

gemeentelij

Ook hier

verdelinger

De kringen z

Wij zullen

aardige der

houden we

zelf geschre

op deze zaa

Zooals ge

in eigen kr

teekening v

zou liggen

meer dus d

telijk fenom

Dat blijkt

nadrukkelij

de goede o

heeft moge

uittreden

de Staatsso

houding d

paalt.⁶¹⁾ De

baring, ee

raking! Wel

„zichtbare"

56) Hier vol

die in versch

gegeven. In d

optomningen

Jan. 1876 (Or

Program, 1875

Oct. 1880; He

persoon

huusgezin

familie

stad - dorp

provincie

kerk

wetenschap

kunst

landbouw

nijverheid

handel

bedrijf

barmhartig

oorkonst

Ook zoo is

Antw. Staatl

57) *Ons Pro*

58) Kuyper

mensch als m

eigen levenskr

met zekere mar

Zie: „*Ons Pro*

59) *Ons Pro*

60) *Het Cal*

61) *S. i. e.*

wereldrijk onder God als koning zijn geweest. Door de zonde is evenwel gekomen de veelheid van Staten, en in die Staten niet een organisch gezag, maar een overheid, die als mechanisch hoofd van buiten op de volksromp is gezet en nu heerscht met het zwaard.⁷⁰⁾ Toch is er aldus in de tegenwoordige Staatsmacht een zekere analogie met een moment in het onzondige „scheppingsleven“ te ontdekken, hoe alles ook veranderd is door en tengevolge van de zonde!

† Licht tenslotte volkomen in de lijn van Kuypers denken ook voor een beginselsovereiniteit in eigen kring te postuleren. Een werkelijk beginsel toch dringt in den wortel van het leven en geeft aan alle levensuitingen en levenskringen een totaal ander aspect, zet ze onderling in totaal ander verband en geeft ze een totaal andere richting. Door dit verschil in beginsel ontstaan verschillende „wetenschappen“, roomsche, gereformeerde, evolutionistische enz. Evenzoo verschillende kunststromingen, „kerken“, enz. Ten slotte vormen zich in een volk als vanzelf verschillende kringen van menschen, die door eenzelfde beginsel worden beheerscht. Dit geschiedde b.v. in het Reveil der vorige eeuw. Daardoor ontstond vanzelf een eigen kring, waarin een ander Soverein dan de aardsche macht werd aanbeden.⁷¹⁾

Kuyper zegt met nadruk, dat hij bewust bedoelt zulk een kring in het volksleven te vormen. Geen fractie, d.i. een gemaakte groep; geen fractie, d.i. een afgebroken stuk; maar een volkspartij, een volksdeel, dat den Messias huldigt, de pars Christiana, haars ondanks een nationale partij. En dan met geen ander doel, dan om door dat tijdelijk „deelen“ van het volk, weer de heerlijke volkseenheid te bezielen voor hooger ideaal.⁷²⁾

„Ik bedoel“, zoo schrijft hij in 1892⁷³⁾, „met het oog op onzen strijd, dat zij die nog geloof hebben en het gevaar van de verflauwing der grenzen inzien, beginnen moeten met een grens om hun eigen kring te trekken; binnen in dien kring een eigen leven moeten ontwikkelen; van dit aldus gevormde leven zich rekenschap hebben te geven; en alzoo eerst opwassen kunnen voor den strijd, die eenmaal aanvaard moet.“ Kuypers ideaal is: „een eigen levenskring op den grondslag der Palingenesie en een eigen levensbeschouwing, dank zij het licht, dat de Heilige Geest op den kandelaar der Schriften ontsleept.“

Ook deze kringen hebben een eigen soevereiniteit om zich „uit te leven“. De Staat moet ze in hun levensactie „vrij“ laten. Wat in het volksleven opkomt en niet strijdt met zedelijkheid en recht, moet door de Staatsovereiniteit worden geëerbiedigd!

Goed moet evenwel worden ingezien, dat dit soort „kring“ van gansch anderen aard is dan de eerstgenoemde. In de eerstgenoemde hebben we kringen door God zelf geschapen. Kringen die levenskringen, levenssferen zijn. In elk daarvan gist en uit zich een bijzonder soort leven, dat in de schepping gegrond en dus een scheppingsgegeven is.

De kringen zijn „wets“-kringen of „wets“-sferen.

Wij willen nu een andere kenmerkende eigenaardigheid der soevereine levenskringen bespreken. En we doen dat weer ter beantwoording van de vraag: wat maakt ten slotte, dat allerlei werkelijkheden, verschijnselen, gemeenschappen een eigen „kring“ vormen en dat in die kringen een eigen soevereiniteit is gelegd?

Het eerste antwoord, dat we Dr Kuyper hoorden geven, was: in de kringen wordt een eigensoortig leven aangetroffen, door God zelf geschapen en door Hem in kringen georganiseerd. Het tweede antwoord luidt: de kringen zijn daarom kringen met een eigen soevereiniteit, omdat God een eigen wet in die kringen heeft gelegd, voor alle kringen verschillend, waaraan die kringen moeten gehoorzamen op straffe van schending van hun eigen aard.

We zullen dit uit Kuypers geschriften aantoonen. Boven werd er reeds de aandacht op gevestigd, dat Kuyper er op wijst, dat God voor alle schepselen een wet heeft gesteld. In de volle, absolute soevereiniteit, die God alleen bezit, lag immers ook dit, dat Hij soverain de wetten bepaalt, die de werking der schepselen beheerschen en hun verhouding tot elkaar. Wie daarom in ernst betoogt, dat God Soverein is over alles wat bestaat, zegt daarmee tegelijk, dat God wetten stelde voor alles wat bestaat. Ja, wie van de volle, diepe Sovereinheit Gods alleen maar dit zou zien, dat God over de wereld regeert, erkent zelfs daarmee nog, dat God wetten stelde voor alles wat in de wereld is. Want „het begrip regeeren is altijd gebonden aan het begrip wet, want alle regeeren onderstelt een wet.“⁷⁴⁾

Prachtig is de wijze, waarop Kuyper schildert, hoe God wetten stelde en wetten handhaaft over gansch den kosmos.

„Is God werkelijk God, dan gaat van Hem ook alle rechtsbepaling uit, en blijft ons niets anders,

dan met heiligen eerbied naar den weg te vragen, die ons tot de meest zuivere kennis leiden kan van wat God almachtig, krachtens den aard van Zijn hoogheerlijk Wezen, tot recht voor heel Zijn schepping, tot eeuwig recht voor alle creatuur gestempeld heeft.

Mogen we dit nu „ordinantiën Gods“ noemen, dan volgt hier uit, dat er ordinantiën Gods zijn voor den bodem en het klimaat; ordinantiën Gods voor de producten en hulpbronnen van ons land; ordinantiën Gods voor de dieren waarover we heerschappij ontvingen. Maar ook ordinantiën Gods voor ons menschelek leven, zoo voor ons lichaam als voor onzen geest, voor de ontwikkeling van al onze menscheleke vermogens, voor de verhoudingen van bloedverwanten en magen, voor handel en bedrijf, voor onze roeping en bestemming als natie, kortom dat er een wil, een bevel, een ordinantie des Heeren is voor alles, waarbij onder menschen zich twee meeningen tegelijk als mogelijk voordoen, om alsdan krachtens de vaste beginselen, die uit Zijn heilig Wezen voortvloeien, de eene mogelijkheid goed, de andere af te keuren.“⁷⁵⁾

Of, om het nog scherper en bondiger uit een twintig jaar jonger geschrift te hooren:

„Wat nu is voor den Calvinist het geloof in die ordinantiën Gods? Niets anders dan de onwrikbaar in het hart gefundeerde overtuiging, dat alle leven eerst door God uitgedacht, en eerst daarna door God verwezenlijkt is, en dat deswege in alle geschapen leven een van God voor dat leven bestelde wet ligt. Geen leven buiten u in de natuur, of in dat leven ordeningen, die men thans natuurwetten noemt, een woord dat we aannemen, mits er niet wetten van de natuur, maar wetten voor de natuur onder verstaan worden. Evenzoo ordeningen des hemels voor het firmament daarboven, en ordeningen der aarde beneden, waardoor die aarde staan blijft, omdat, gelijk de Psalmist zegt, die ordeningen Gods knechten zijn. Alzoo dus ook ordeningen Gods voor mijn lichaam, voor het bloed, dat door mijn aderen stroomt en voor de ademhaling der longen. En zoo voortgaande, ordeningen Gods voor mijn denken in de logica, ordeningen Gods in mijn verbeeldingsleven op aesthetisch terrein, en zoo ook ordeningen, ordinantiën Gods voor alle menschelek leven op zedelijk gebied.“⁷⁶⁾

Als Kuyper nu zoo over heel het geschapen wereld- en menschenleven den boog van Gods veelsoortige wetten ziet gespannen, dan spreekt het vanzelf, dat ook in de levenskringen door God wetten zijn gelegd, geldende binnen die kringen.

Niet alleen is dit een consequentie uit wat we van Kuypers wetsopvatting weergaven — neen Kuyper zegt dat bovendien nog telkens en telkens weer in klare, duidelijke taal. We zullen weer enkele uitspraken afschrijven.

God riep heel het bonte leven van volken, gezinnen en personen in het aanzijn „naar zijn vrijmachtig welbehagen, zonder aan iets gebonden te zijn dan aan wetten en ordeningen, die Hij zelf vooraf, naar den eisch van Zijn eigen Wezen bepaald had. Bepaald had voor hun vleesch en bloed, maar ook voor hun hart en hoofd, voor hun smaak en gevoel, voor hun zedelijke en godsdienstige ontwikkeling.“⁷⁷⁾

Er zijn „verschillende levenskringen, die zich niet willekeurig, maar naar den eisch van Gods ordinantie in 'tvolksleven vormen.“⁷⁸⁾

„Elk dezer kringen nu heeft een eigen levenswet.“⁷⁹⁾

„Ja, er is niet één zelfstandige kring in het maatschappelijke leven, die niet zijn oorsprong en aanzijn, zijn levenswet en levenskracht... aan God dank weet.“⁸⁰⁾

Er is „een gebied der natuur, waarin de Soverein op stof door kracht werkt naar vaste wet. Maar zoo ook een gebied des persoonlijken, des huiselijken, des wetenschappelijken, des maatschappelijken en des kerkelijken levens, die aan een eigen levenswet gehoorzamen“. „Een gebied des denkens, waarop geen andere wet dan die der logica mag heerschen.“⁸¹⁾

„Ook de wetenschap vormt een eigen levenskring, waarin de waarheid Soverein is, en onder geen omstandigheden schending of verkrachting van haar levenswet mag geduld.“⁸²⁾

In al de soorten levenskringen heeft „de Overheid niet eigenmachtig haar ordonnantiën op te leggen, maar de ingeschapen levenswet te eerbiedigen.“⁸³⁾

De grenzen tusschen de kringen mogen niet naar willekeur worden getrokken — neen, „de aard van het leven, in elk der kringen zich openbarende, beslist dit volgens een wet, in dat leven door God zelf gelegd.“⁸⁴⁾

Het niet erkennen van die levenswet is krenking van het leven, meer nog: zonde tegen God. Als de

wetenschap verkrachting van haar levenswet duidt, dan is dat „niet slechts de wetenschap ont-eeren, maar zonde voor God.“⁸⁵⁾

Ja erger: „het niet rekenen met de levenswet der maatschappij in haar onderscheidene kringen is een betwisten van den oorsprong dezer levenskringen aan God.“⁸⁶⁾

Er behoeft dus geen zweem van twijfel over te blijven: Kuyper ziet in elk der levenskringen een eigen levenswet, waaraan het leven in die kringen, naar Gods wil, gebonden is.

We kunnen en moeten zelfs nog een stap verder gaan. Voor Kuypers besef is deze levenswet het typeerende van iederen levenskring. In die wet ligt als het ware de oorsprong van het eigen karakter, dat het leven in iederen kring bezit en die wet is zoo levens de „beschermster“ van het eigenaardige, soevereine leven in den kring. We moeten daarbij vasthouden de mooie diepe opvatting van wet, die Kuyper verdedigt! Die wet is immers niet een verzameling van artikelen van een wetboek; ook niet een stel regelen, die ik in een boek lees; evenmin de codificatie van het leven, die ook maar één oogenblik buiten God autoriteit en vastigheid zou bezitten, neen die wet is „de constante wil van den alomtegenwoordigen en almachtigen God, die op elk gegeven oogenblik het zoo verordent en het zoo bestelt.“⁸⁷⁾

Aan een typische wending in Kuypers redeneergang is zoo verrassend duidelijk te zien, dat hij inderdaad de levenswet het typeerende kenmerk der levenskringen acht.

In „Ons Program“ b.v. geeft Kuyper een uitvoerig betoog, dat de levenskringen van wetenschap, kunst, huisgezin enz. onafhankelijk zijn van den Staat. Stuk voor stuk toont hij dat van de afzonderlijke kringen aan en dan komt hij tot deze conclusie: „Kortom, zoodra men zich van het Staatsterrein in het gewone leven begeeft, leeft de overtuiging op aller lippen dat hier alledien wetten(!) gelden, die door den Staat niet gesteld zijn en waarmee de Staat niets van doen heeft; wetten die, veel onschendbaarder en heiliger dan de Staatswet zelve, op een nog hooger Wetgever heenwijzen; en die, ook al neemt men slechts de denkwetten der logica, een macht tegenover den Staat vormen, waartegen de Staat niets vermag.“⁸⁸⁾

† Merkwaardig is, dat Kuyper zoo maar van de levenskringen op de levenswetten overspringt en daarna weer met de levenskringen verder gaat. De volgende zin luidt immers: „Staatkundige macht hebben deze levenskringen(!) geen grein“. Juist in dit vanzelfsprekende, gansch niet opzettelijk bedoelde afwisselen van het woord „kring“ met het woord „wet“ in één betoog bewijst wel zeer stringent hoe nauw de band tusschen die beide, voor Kuypers bewustzijn, is.

† n Paar jaar later vinden we weer precies het zelfde, en weer in een conclusie:

„Kort samengevat: het soverain gezag in politieke zin, dat op aarde onder de volken wordt uitgeoefend, moet in juiste harmonie samenwerken met de wetten(!), die het menschelek leven beheerschen; met de wetten die lucht en land en stroom en het leven van het dier regelen in hun machtsontwikkeling; met de wetten, die de historie van ons volk en andere natieën geleid hebben; en eerst wanneer geheel dat samenstel van wetten, — daaronder begrepen, die voor ons denkend (de logica), willend (de zedelijkheid), gevoelend (de aesthetica) en eeuwig (de godsdienst) leven, — in juist en behoorlijk verband op elkaar werken, loopt geheel het rad des levens majestueuselijk om den spil der Sovereinheit.“⁸⁹⁾

Zoo loopt dus parallel aan de vele levenskringen, door God in het leven gewild en georganiseerd, een veelheid van wetten; voor elken kring een eigenaardige wet. Of liever: voor elken kring een eigenaardige veelheid en eigensoortige wetten, die het leven in dien kring beheerschen. Er zijn wetten voor het huisgezin, wetten voor het staatsleven, denkwetten enz.

En als we nu zien, dat Kuyper de verschillende kringen met eigen soevereiniteit „levenskringen“ of „levenssferen“ noemt, omdat in elk ervan een eigensoortig „leven“ wordt aangetroffen — ligt het dan niet in de lijn van Kuypers denken diezelfde kringen „wetskringen“ of „wets-sferen“ te noemen, naar het typeerende kenmerk der verschillend geaarde wetten, die Kuyper zelf in die kringen aanwijst? Natuurlijk met dit voorbehoud, dat met die wets-kringen dan niet bedoeld zijn, kringen of groepen van (gelijksoortige) wetten, maar levenskringen, die door een bepaalde wet of wetten-groep worden beheerscht.

De kringen zijn „gezags“-kringen of „gezags“-sferen.

Ten slotte vraagt nog één karaktertrek der soevereine levenskringen onze aandacht.

† Is een karaktertrek, die in het bovenstaande reeds uitvoerig is besproken, deze n.l., dat in iederen kring een eigen macht, een eigen gezag, een eigen soevereiniteit is gelegd door den

85) S. i. e. kr., p. 22, 14.

86) Ons Program, p. 302.

87) Het Calvinisme, p. 60/61.

88) Ons Program, p. 301.

89) Idem, p. 69.

75) Ons Program, p. 98.

76) Het Calvinisme, p. 60.

77) Ons Program, p. 68. Cursivering hier en vervolgens van mij. C. V.

78) Idem, p. 214.

79) Idem, p. 215.

80) Idem, p. 301.

81) S. i. e. kr., p. 11, 12.

82) Idem, p. 22.

83) Het Calvinisme, p. 84.

84) Ons Program, p. 216.

70) Het Calvinisme, p. 81.

71) S. i. e. kr., p. 17.

72) Idem, p. 17.

73) De Verflauwing der grenzen, p. 45, 49.

74) Locus de Magistratu, p. 182.

Almachtige
Zijn mach
aan ambt
treerde H
stuur of d
die macht
onafhanke
schensch
niteit sta
haaft door
We hebl
eigenaard
dien hij ge
staan der
typeeren.
eigen kring
hoewel dez
ten zeer ge
reiniteit
opgemerkt
zijn afdoen
in den fell
alvermoge
wilde vern
meer open
kennis van
kringen.

Hier will
dat naar R
reiniteit, a
niet een j
eigenschap
dat de kring
leven en e
keerd; om
bezitten en
staan, dā
wat de kee
daarom h
t.v. de ar

Ten bew
allereerst
door de w
constante
zich mee:
uitgeoefend
„Er bestaa
denkwet, e
van elk o
wetten kor
ten gaan d
Bovendien
dezer kring
eigen afgeb
aanspraak
sten door
om de het
vullen.“⁹⁰⁾

Er is e
huiselijken,
„elk met e
gebied vor
gebied een
teit in eige
„maar ond
schappij n
maar ontle
dier deelen
karakter
openbaart
zag.“⁹¹⁾

De kring
leven, een
eigen zelf
eigen souv
Een twe
komen mo
waarop di
gelling kor
zijn en he
oefend. O
toen het v
in den Sta
gen op ver

Nu nog
sociale gez
nier tot ge
10. In de
teit van h
heid. Het
Aristoteles,
en Calvijn
macht, vor
overwicht
invloed op

90) Idem, p.

91) S. i. e.

92) Het C

DE REFORMATIE

Dr A. Kuiper Herdenkingsnummer

29 OCTOBER 1937

TWEEDE BLAD

Almachtigen God zelf. De uitoefening van Zijn macht, voor zoover God die aan menschen, aan ambtsdragers wilde toevertrouwen, concentreerde Hij immers niet in één hand of één bestuur of één levenskring, neen, Hij distribueerde die macht over vele levenskringen, die onderling onafhankelijk zouden zijn, wyl alle, zonder tusschenschakel, rechtstreeks onder Gods soevereiniteit staan, zooals Hij die over de wereld handhaaft door Jezus Christus.

We hebben reeds gezien, dat Kuiper aan deze eigenaardigheid der kringen den term ontleent, dien hij gebruikt om het verschijnsel van het bestaan der verschillend geaarde levenskringen te typeeren. Kuiper spreekt niet van „leven in eigen kring“, ook niet van „wet in eigen kring“, hoewel deze termen in het kader van zijn gedachten zeer goed zouden passen, maar van „sovereiniteit in eigen kring“. Zooals reeds werd opgemerkt vindt het kiezen juist van dezen naam, zijn afdoende verklaring in de omstandigheid, dat in den fellen, rusteloozen strijd tegen het Staatsalvermogen, dat de grenzen der levenskringen wilde vernietigen, Kuipers oogen hoe langer hoe meer open gingen voor het bestaan en de betekenis van de onderling onafhankelijke levenskringen.

Hier willen we er nu vóór alles even op wijzen, dat naar Kuipers beschouwing deze eigen soevereiniteit, al is ze naamgeefster geworden, toch niet een primaire, maar een secundaire eigenschap der kringen is. M.a.w.: het is niet zoo, dat de kringen sovereen zijn en daarom een eigen leven en een eigen wet hebben — maar omgekeerd: omdat de kringen een eigen leven in zich bezitten en onder een eigen wet of wettenreeks staan, daarom zijn de kringen sovereen, of — wat de keerzijde van deze eigen soevereiniteit is — daarom hebben ze eigen rechten en vrijheden t.a.v. de andere kringen.

Ten bewijze van deze bewering wijzen we er allereerst op, dat Kuiper macht ziet uitoefenen door de wetten. Het bestaan der wetten (als de constante wil van den Levenden God) brengt met zich mee: uitoefening van macht. „Er wordt gezag uitgeoefend door de natuurwetten op de stof“.

„Er bestaat op het gebied van het denken een denkwet, een macht der logica, die de vorming van elk oordeel moet beheerschen.“ Zoodra er wetten komen, vindt machtoefening plaats. Wetten gaan dus logisch aan machtoefening vooraf.

Bovendien wijzen we op uitspraken als: „Elk dezer kringen nu heeft een eigen levenswet, een eigen afgebakend terrein en maakt DERHALVE (!) aanspraak op rechten en vrijheden, niet als gunsten door goedwilligheid verleend, maar als eisch om de hem van God gegeven levenswet te vervullen.“⁹⁰⁾

Er is een kring des zedelijken, een kring des huiselijken, een kring des maatschappelijken levens „elk met een eigen gebied, en OMDAT (!) ze een gebied vormen, met binnen den omtrek van dat gebied een eigen Souverein.“⁹¹⁾ Bij de soevereiniteit in eigen kring gaat het over de Maatschappij, „maar onder deze nadere bepaling, dat die Maatschappij niet als mengelmoeis worde genomen, maar ontleed in haar organische deelen, om in elk dier deelen het hun toekomend zelfstandig karakter te eeren. In dat zelfstandig karakter openbaart zich NOODZAKELIJKEWIJZE (!) gezag.“⁹²⁾

De kringen hebben dus voor alles een eigen leven, een eigen wet, een eigen terrein, een eigen zelfstandigheid en ten gevolge daarvan een eigen soevereiniteit.

Een tweede punt, dat hier nog aan de orde komen moet, is Kuipers tekening van de wijze waarop dit gezag in de verschillende kringen tot gelding komt, wie in de kringen de gezagsdragers zijn en hoe het gezag door hen wordt uitgeoefend. Ook hiervan is boven reeds iets gezegd, toen het verschil tusschen den aard van het gezag in den Staat en van het gezag in de overige kringen op verschillende wijzen werd onderscheiden.

Nu nog alleen dit, dat Kuiper het „organisch-sociale gezag“ der levenskringen op vierderlei manier tot gelding ziet komen.

1o. In de persoonlijke sfeer door de soevereiniteit van het genie en de persoonlijke meerderheid. Het wetenschappelijke genie in mannen als Aristoteles, Plato, Lombardus en Thomas, Luther en Calvijn, Kant en Darwin is een soevereine macht, vormt school, grijpt met onweerstaanbaar overwicht de geesten aan en oefent onmetelijken invloed op de geheele gestalte van het mensche-

lijk leven. Die soevereiniteit van het genie is een gave Gods, bij Zijn gratie bezeten.

Ze is alleen onderworpen en verantwoordelijk aan Hem, die dit geniale overwicht schonk. Op het terrein van de kunst ziet men hetzelfde verschijnsel. Ook daar leggen de genieën gezag op, onderwerpen zich aan niemand, maar heerschen over allen. Van de soevereine macht der persoonlijkheid geldt hetzelfde. „Er zijn zwakke, enghartige personen, met geen breeder vlerkgewip dan de huismusch, maar er zijn ook sterke, breede imponerende karakters met den vleugelslag van den adelaar“. Onder de laatste zijn er die heerschen in hun kring, onverschillig of men voor hen wijkt of hen tegenstaat, bij tegenstand meest nog krachtiger. Overal gaat dit door op ambacht, fabriek, beurs enz. Telkens blijkt de één machtiger dan de andere te zijn door zijn persoon, talent, door de omstandigheden. Overal is een heerschappij, die organisch werkt, niet krachtens staats-instituut, maar uit de soevereiniteit van het leven.

2o. Dit gezag laat zich vervolgens gelden in de corporatieve sfeer van universiteiten, gilden, genootschappen enz. De universiteit bezit wetenschappelijke macht, de academie voor schoone kunsten bezit kunstkracht, de gilde beschikt over technisch vermogen, de trade-union over arbeidskracht. En elk dezer kringen of corporatiën is er zich van bewust op eigen terrein tot zelfstandig oordeelen bevoegd en tot krachtig handelen bekwaam te zijn.

3o. Achter deze organische kringen met intellectuele, aesthetische en technische soevereiniteit ontsluit zich dan de kring van het huisgezin met zijn huwelijksrecht, huisvrede, recht van opvoeding en bezitsrecht, en ook in dezen kring is het natuurlijk hoofd zich bewust, zijn daarop rustend gezag uit te oefenen, niet omdat de Overheid hem dat toelaat, maar omdat God het hem opdroeg. We hebben hier „den domestieken kring van het gezin en het huwelijksleven“.

4o. Ten slotte is er naar Kuipers meening nog het locale samenleven, dat in steden en dorpen een levenskring formeert, die uit de noodzakelijkheid van het leven opkomt en daarom autonoom in eigen boezem moet zijn: de gemeentelijke autonomie.⁹³⁾

Eindelijk nog even iets over een derde kwestie, het gezag der kringen rakende.

Naar het oordeel van Kuiper is het leggen van een bepaalde macht door God in Zijn geschapen wereld niet beperkt tot de menselijke levensverbanden en personen. Neen, dit „leggen van macht in eenig schepsel door God zelf“ is een verschijnsel dat in gansch den kosmos in al zijn geleidingen is te ontdekken. „Er vloeit Souverein gezag uit God Almachtig naar alle deelen van Zijn schepping, naar al het geschapene; naar dampkring en bodem, naar plant en dier, naar 's menschen lijf en ziel, en in die ziel naar zijn denkend, voelend en willend leven; en voorts ook naar de maatschappij in al haar organische kringen van studie en bedrijf; en ten laatste eindelijk naar het geslacht, naar het huisgezin, naar de samenwoning in dorpen en steden, en eindelijk, als naar den kring, die dit alles omvat en volledig beveiligen moet, naar den Staat.“⁹⁴⁾

Over de wijze, waarop Kuiper zich de uitoefening van die macht buiten de soevereine levenskringen der menselijke samenleving over de machtoefening binnen deze kringen is reeds genoeg gezegd) voorstelt, laat hij ons niet in het onzekere: „Er wordt gezag uitgeoefend door de natuurwetten op de stof. In die stof door de sterkere op de zwakkere elementen. Gezag geöfend door klimaat en bodem op de plantenwereld, en in die plantenwereld door de wetten, die haar leven beheerschen. Gezag geöfend ook door de natuur op de dieren; in de dierenwereld door het ééne dier op het andere; in de huishouding van sommigen hunner door aanvoeders; en op allen door de mensch. En evenzoo nu grijpt er beheersching, machtsuiging, gezagsoefening plaats door en onder menschen, en in die menschenwereld weer op elk terrein. Er is een gezag, een macht, waaraan ons lichaam en in dat lichaam bloed en zenuwen te gehoorzamen hebben, op straffe van verarming en verzwakking. Er bestaat op het gebied van het denken een gezag van de denkwet, een macht der logica, die de vorming van elk oordeel moet beheerschen“. „En al deze soorten van gezag nu worden (wat het wezen der zaak aangaat) ingesteld, in stand gehouden en geöfend, noch door overeenkomst, noch door wettelijke bepalingen, maar „alleen door God den Vader, den Almachtige, Schepper des hemels en der aarde.“⁹⁵⁾

Zoo is dus het hebben en oefenen van macht en gezag geen uitsluitend privilege van de kringen der menselijke levensverbanden en personen. We treffen dit verschijnsel aan in alle deelen en geleidingen van den kosmos! Zooals overal in de schepping veelsoortig, eigen-aardig „leven“ gevonden wordt, gebonden aan eigensoortige „wetten“, zoo is er ook overal het hebben van een bepaalde macht en het uitoefenen van een zeker, altijd begrensd, gezag over en onder de schepselen.

Vonden we als typeering voor de soevereine kringen allereerst de twee namen „levenskringen“ of „levenssferen“, leidden we daarna uit Kuipers eigen betoog al de woorden: „wetskringen“ of „wetssferen“; thans kunnen we dit dubbel dubbeltal aanvullen met twee nieuwe: de soevereine kringen zijn „gezagskringen“ of „gezagssferen“. Beide namen worden door Kuiper zelf gebezigd.⁹⁶⁾

De methodologie van het onderzoek der kringen.

Er is nog één, uiterst belangrijke, vraag in verband met ons onderwerp, die om beantwoording roept. 'Is deze vraag: Hoe, langs welken weg, kwam Dr Kuiper tot de ontdekking van de soevereine levenskringen? Of anders gezegd, welke methode paste hij toe bij het onderzoek naar de verschillende levenskringen? Allereerst om die verschillende levenskringen te ontdekken, ze vervolgens af te grenzen tegenover elkaar en eindelijk om het eigenaardig karakter van elk ervan te doorvorschen. Met andere woorden: Welke is Kuipers methodologie bij het onderzoek van de soevereine levenskringen?

Reeds kwam ter sprake het feit, dat Kuiper de levenskringen vooral in zijn worsteling tegen den alvermogenden Staat heeft gezien. Maar deze omstandigheid kan niet meer dan aanleiding, stimulans zijn geweest voor dit onderzoek. De vraag naar de methode van onderzoek is bij de erkenning van het bestaan van deze aanleiding nog in geen enkel opzicht beantwoord.

Over dit vraagstuk der methode van onderzoek ontvangt men reeds aanstonds veel licht als men nagaat wat Dr Kuiper schrijft over de wijze, waarop wij de ordinantiën, de wetten Gods voor het menschenleven in al zijn veelvormigheid kunnen leeren kennen. Ordinantiën, of wetten Gods zijn er immers óók voor de levenskringen, zijn daarvan zelfs een fundamenteel kenmerk. En het onderzoek naar die ordinantiën wordt dus vanzelf ook een onderzoek naar de wetten der levenskringen, m.a.w. naar die levenskringen zelf.

Uitvoerig heeft Kuiper zich rekenschap gegeven van den weg, die naar Gods wil kan leiden tot het ontdekken der wetten Gods voor al 't geschapene.

Het ware natuurlijk voor ons, menschen, het gemakkelijkste, „indien het God belieft had, om al deze ordinantiën in duidelijke uitspraak mede te deelen.

Maar dit wilde Hij niet, en het voegt ons, in dat willen te berusten.

Integendeel, verreweg de meeste dier ordinantiën kunnen slechts uit de zaken zelfden worden opgemaakt, en voor wat het natuurlijke en stoffelijke leven van mensch en dier aangaat, is empirisch onderzoek schier het eenig mogelijke; maar, haasten we ons er bij te voegen, wijf hier geen menselijke wil en dus ook geen zonde storend in het spel komt, ook bijna altijd voldoende.

Voor de eigenlijke moeilijkheid komen we eerst dan te staan, als we tot dat ander deel van het te regelen leven naderen, waarin die mensche-lijke wil wel meesprekt en het, behalve op de waarneming van zichtbare feiten, ook op een zichtbare conclusie aankomt.

Dan toch is het noodwendig gevolg van onzen zondigen toestand, dat we verkeerd waarnemen, onjuiste gevolgtrekkingen maken, en, ondanks de beste bedoelingen, afdolen van het spoor der gerechtigheid.

Ook zóó blijft er dan onder de volken en vorsten nog wel een natuurlijke Godskennis werken, en een zedewet in de consciëntiën spreken, en een algemeen besef van wat schandelijk is de deugd beveligen, maar hoe hoog ook deze steunsels der gerechtigheid te waardeeren zijn, tot de juiste kennis van Gods hoogere ordinantiën voeren ze niet.⁹⁷⁾

In het algemeen is, naar Kuipers meening, de stelling onbetwistbaar, dat de wetten, die het leven beheerschen, zich in dat leven van zelf openbaren.⁹⁸⁾ Al schilderende, tekenende en boete-rende hebben de kunstenaars de wetten voor het leven der kunst ontdekt. Het denken leert de denkwet kennen. Handel drijvende, heeft men de kunst van den handel geleerd.

Deze gang van zaken vloeit vanzelf voort uit het feit, dat God de wereld schiep. Hij heeft bij de schepping de ordinantiën voor het leven der menschen in dat leven ingeweven, en wel zoo, dat die ordinantiën eerst wel verborgen waren, maar bij voortgaande ontwikkeling van dat leven zich zelf zouden openbaren. Als waarnemend en denkend wezen zou de mensch uit de feiten, uit de werkelijkheid, die ordinantiën kunnen ontdekken, om ze dan verder bewust in praktijk te brengen.

Toch blijkt op ieder gebied van het leven, dat deze methode van het aflezen der levenswetten uit de feiten zelf, in dezen tijd immer faalt. En de oorzaak van dat falen ligt in het machtige verschijnsel der zonde.

Op tweeërlei wijs maakt het feit der zonde het leeren kennen van Gods ordinantiën voor het

90) Idem, p. 215.

91) S. i. e. kr., p. 11.

92) Het Calvinisme, p. 79.

93) Idem, p. 82 v.v.

94) Ons Program, p. 71/2.

95) Idem, p. 70/71.

96) S. i. e. kr., p. 12. Het Calvinisme, p. 82.

97) Ons Program, p. 98/99.

98) Men zie voor het volgende een schitterende serie artikelen over: „Ordinantiën Gods“, eerst verschenen in „De Standaard“ van Oct. en Nov. 1873. Later opgenomen in „Ons Program“ (met bijlagen), p. 116—129.

leven, uitsluitend uit dat leven zelf, onmogelijk. Vooreerst kan het door de zonde verwrongen, gestoorde leven nooit de wet voor het normale leven openbaren. „Pathologie alleen zou nooit tot kennis van 't gezonde leven leiden. Uit de valsche stemmen is de harmonie der tonen niet op te maken. In een krankzinnigengesticht leert men geen logica." Maar daarbij komt nu bovendien nog het feit, dat het vermogen des menschen om dat leven zulver waar te nemen geschonden is. „Niet slechts de snaren op de harp zijn gesprongen, maar ook het muzikaal gehoor is vervalscht".

Als nu zóó de zaken staan, moet dan iedere waarneming van het leven, om daarin Gods ordinarantiën voor dat leven te ontdekken gestaakt? En moet men die ordinarantiën nu uitsluitend in Gods openbaring, zooals die gegeven werd in de Heilige Schrift, zoeken?

Zoo is het wel betoogd door de Wederdoopers en Kwakers, die b.v. in het staatsleven slechts een getrouwe copie van Israëlietische toestanden wilden geven en de Heilige Schrift opvatten als een codex voor Christelijk Staatsrecht. Calvinisten evenwel hebben deze uiterst gevaarlijke en onpractische theorie met afkeer als ongerijmd verworpen. De echte volgelingen van Calvijn verklaarden steeds, dat uit het menschenleven nog veel van die ordinarantiën is te ontdekken, mits, naar het woord van Calvijn, de natuur, de geschapen wereld, bekeken werd door den bril van de Openbaring Gods in de Heilige Schrift. De grondregels, de groote verhoudingen, de beginselen, die het menschelijk leven onderling en in zijn verband tot den Hoogheiligen God beheerschen, worden in de Schrift geleerd. Maar we vinden daarin b.v. niet de kennis van de afzonderlijke deelen van het Staatsgeheel. Het saamrijgen van Staatswelten uit Schriftteksten noemt Kuyper een onzinnig bedrijf. Hij betoogt met nadruk, „dat zielkunde, volkenkunde, geschiedenis en statistiek ook voor ons gegeven zijn, die, mits bij het licht van Gods Woord, de regelen voor het Staatsbeleid moeten bepalen."

Staat nu vast, dat voor het opsporen van de ordinarantiën Gods zoowel moet gelet worden op het geschapen leven in al zijn veelvormigheid, als op de Openbaring Gods, dan rijst de vraag in welke verhouding die tweeërlei gegevens tot elkander staan.

Drieërlei antwoord is hier te geven.

Men kan die tweeërlei gegevens volkomen scheiden, door b.v. met de Revolutionaire geesteshouding de openbaringsgegevens geheel te negeren.

Men kan die beide groepen gegevens ook uiterlijk verbinden. Zóó doet Rome. De kerk beslist over de regelen, die krachtens de Openbaring zijn vast te stellen, de overige worden aan het goedvinden der menschen en hun natuurlijk inzicht overgelaten.

Anderen evenwel — en dat zijn de Calvinisten — betoogen, dat het eenzelfde God is, die zich in het leven der volkeren openbaart en in Zijn Woord. En zoo zal b.v. voor elken Staatsman zijn kennis van Gods ordinarantiën het resultaat moeten zijn van degelijke kennis der volkeren en grondige kennis van Gods Woord, beide niet dualistisch naast elkander gedacht, maar in zijn denkenden geest, onder de controle van zijn geweten en onder den invloed van zijn geloof, tot hoogere eenheid van inzicht saamgesmolten. En van de mannen van wetenschap, kunst, bedrijf enz. geldt mutatis mutandis hetzelfde.

Voor het verkrijgen van zuivere kennis van Gods ordinarantiën voor het leven, vraagt, eischt Kuyper dus de onderlinge doordringing van de gegevens, die Gods Woord biedt en die, welke de nauwkeurige kennis van het leven van menschen en dingen aan de hand doet.

Deze methode is verreweg de moeilijkste. Maar zij is alleen in overeenstemming met de grondgedachte, het grondfeit van het Christendom, n.l. „de menschenwording van den Zoon Gods", de Vleeschwording des Woords. Daarin is immers gegeven, dat het Goddelijke niet boven ons zweeft, maar zich naast het geschapene plaatst en in het leven ingaat, gelijk dit door de zonde werd, om het te doordringen en te adelen.

Zooals gezegd is deze methode vanzelf ook de methode om de welten der levenskringen te leeren kennen om aldus het eigensoortig karakter der kringen zelf in heldere kennis te grijpen. Dit is eenvoudig een voor de hand liggende gevolgtrekking uit het boven besproken inzicht.

Toch behoeven we ook nu niet met een consequentie van een algemeene stelling tevreden te zijn. Kuyper heeft zich n.l. nog afzonderlijk en rechtstreeks over de wijze van de verwerving der kennis omtrent de levenskringen uitgelaten.

Na de verschijning van zijn magistrale rede „Souvereiniteit in eigen kring", werd Dr Kuyper n.l. gewikkeld in een polemiek met Dr Allard Pierson juist over deze kwestie.⁹⁹⁾ Dr Pierson besprak die rede in een feuilleton van het Handelsblad en merkte toen o.a. op „Al mocht — wat ik gaarne zien zal — de hoogleeraar er in slagen, het schriftuurlijke en kalvinistische karakter zijner

beweringen in het helderst licht te stellen, dan blijf ik het nog treffend vinden dat Dr Kuyper in deze Inwijdingsrede, in dit eerste manifest der Vrije Universiteit, geen enkele opzettelijke poging heeft gedaan om de hoofdstelling: Souvereiniteit in eigen kring, uit Bijbel of Institutio, allerminst om haar alleen daaruit af te leiden; maar integendeel, ik zeide waarlijk bijna: als een gewone rationalist, die stelling vindt alleen door dialectiek."

Hierop nu antwoordde Kuyper (ik neem alleen over, wat voor de kwestie, die we thans bespreken, van belang is): „Maar ook die andere bewering (dat misschien wel de absolute en overgedragen totaal-Sovereiniteit maar niet de „Sovereiniteit in eigen kring" op Gods Woord is gegrond) zal de recensent, naar we meenen, niet kunnen staande houden, deels omdat Dr A. Pierson een eisch voorbij ziet ons door die Schrift zelve gesteld, deels omdat hij niet las, wat uit de Schrift ook voor dit deel van het betoog genomen werd."

Gods Woord gebiedt ons: „Heft uwe oogen omhoog en ziet wie alle deze dingen geschapen heeft", en in het Nieuwe Verbond: „Gods onzienlijke dingen worden van de schepping der wereld aan, uit de schepselen verstaan en doorzien". Ik houd mij dus wel terdege aan de Schrift, indien ik de onzienlijke dingen, die achter het leven liggen, uit de schepselen zelf poog te leeren kennen. Om te weten dat er zon, en maan is en starren zijn, sla ik geen bijbeltekst op, en zoo ook om te weten, of het leven eenvormig of geschakeerd is, lees ik niet in de Spreuken, maar zie ik door mijn venster het leven in. Calvijn waarschuwt uitdrukkelijk, dat men de Schrift toch niet in de plaats van het leven stelle, en noemt de Schrift veeleer een bril, dien men opzet, om de werkelijkheid van het leven beter te verstaan.

Wetnu aan dien eisch van Schrift en Institutio hield zich de Inwijdingsrede stipt. Het leven, Gods heerlijke, rijke schepping werd begluurd, en nu aan de Schrift getoetst, of de signaluur van dit leven juist gevat was. Eerst in den aanvang op blz. 11, door het beroep op het *ἰδιον τῆς φύσεως*¹⁰⁰⁾, waar heel het denkbeeld in lag. Daarna op blz. 13, waar geheel de tegenstelling geresumeerd wordt in die van geloof aan of verwerping van de Heilige Schrift. Voorts op p. 15, waar Jezus' optreden als het poneeren van den levenskring met eigen souvereiniteit werd beleden. Dan op blz. 17, waar de doorwerking van dit beginsel en zijn redding uitsluitend aan de genadewerking van den ten hemel gevaren Messias wordt toegeschreven. En eindelijk, wat de deur dicht doet, op blz. 28, waar door den redenaar niet slechts met zoovele woorden verklaard werd, dat hij het beginsel van Souvereiniteit in eigen kring voordroeg, „naar de Schrift dits eische en Calvijner ons in voorging", maar ook met nadruk beweerd is, dat dit beginsel niet maar *a posteriori* met de Schrift gedekt werd, maar „uit het hart der Schrift gegrepen was"; en nu voorts door hem gewezen werd: 1. op het hoofdbeginsel der gansche Schrift, d.i. het geloof, als wortel aller vrijheden; 2. op twee feiten uit het Oude Testament, het ééne poneerend: Davids koningskeuze, en het andere verwerend: Elia's optreden tegen Achab; en 3. op twee voorbeelden uit het Nieuwe Testament: a. in poneerenden zin op Jezus' muntspreuk, en b. verwerend op Petrus voor den Joodschen Raad.

En wat nu de Institutio aangaat, zoo zij vooreerst opgemerkt, dat als de zaak met de Schrift is afgedaan, geen Gereformeerde nog een beroep op de Institutio eischen zal. Maar ten overvloede, als om ook hen tegemoet te komen, die nog altijd maar dit valsche begrip van Gereformeerd niet kunnen afleggen, heeft de redenaar er wel terdege op gewezen, dat Calvijn in zijn Institutio met klem de theorie der magistratus inferiores heeft ontwikkeld; en voorts liever dan veel te citeeren (wat in zulk een rede toch niet aanging), gewezen op de twee machtige resultaten van het Calvinisme: 1. op zijn presbyterialen kerkvorm, en 2. op het feit, dat de vrijheid die in alle Roomsche en Luthersche landen onderging, in de Gereformeerde landen het krachtigst stand hield.

„Ook in wat Dr A. Pierson over het gebruik der dialectiek zegt, zal revisie van zijn te haastig oordeel noodig zijn. Blijkbaar toch stond hem bij het schrijven van zijn opstel min helder voor den geest, welke betekenis de Gereformeerde Dogmatici steeds aan deze operatie van ons denkvermogen hebben toegekend."

Nooit toch hebben onze knappe koppen de dialectiek ter deure uitgezwaaid, en hoe zuiverder onze knapste denkers zich aan de Gereformeerde lijn hielden, hoe krachtiger ze zelfs voor het onmisbare van deze operatie zijn opgekomen. Dit opkomen voor het openhouden van de communi-

¹⁰⁰⁾ *ἰδιον τῆς φύσεως*. Zinspeling op 1 Cor. 15: 23: „*Ἐκείνους δὲ ἑρπύρας τῆς φύσεως*". Statenvertaling: „Maar een iegelijk in zijne orde"; Prof. Groshede: „Maar ieder in zijne eigen orde". Paulus wil met deze woorden zeggen, dat Christus en de zijnen op hun eigen (verschillende) tijd worden levend gemaakt; eerst Christus (bij zijne opstanding), daarna de geloovigen (bij Christus' wederkomst). 't Is zeker niet verantwoord, dat Kuyper met dezen tekst wil bewijzen, dat er in het menschelijk leven een veelheid van levenskringen bestaat, zooals hij in: S. i. e. k., p. 11, doet.

catie tusschen gelooven en weten is juist een der kenmerken van de Gereformeerde wetenschap, tegenover Mysticisme, Methodisme en Criticisme. Zie vooral Spanheim in zijn *Vindiciae Ev.*, III 198—201.

Ter toelichting en ter voorkoming van verder misverstand, zij daarom nog kortelijk herinnerd, dat onze goede Gereformeerde dogmatici steeds in den navolgenden, aan Professor De Moor ontleenden, zin het recht der menschelijke rede hebben verdedigd.

„Ten eerste in bedienenden zin, a. voor het trekken uit stellige gegevens van wettige maar verzegene consequentiën; b. voor het opmaken van die resultaten die men verkrijgt door de verschillende openbaringsfeiten in hun organisch verband te doorzien; en c. voor het nader toelichten en uitbreiden van onze geopenbaarde kennis, door te lellen op den gang der geschiedenis van andere wetenschappen."

„En ten tweede in onafhankelijken zin: a. als instrument ter bewijsvoering voor die stellingen, die wel de Schrift ons toont, maar die ook uit de natuur of uit de denkwet, ten deele of nader kunnen bewezen worden; b. als instrument ter weerlegging van valsche opiniën, die door de rede ontleed en vernietigd kunnen worden."

„En ten derde in accommodatieven zin, zoo dikwijls men optreedt voor een gehoor, dat niet op den bodem der Schrift staat, en dus door andere bewijsvoering moet overtuigd worden."

Als principium, d. als bron van kennis omtrent God en goddelijke dingen is de rede steeds en onverbidde bestreden; maar als „hand en oog" om het ons aangebodene op te nemen en te doorzien, is ze steeds met klem en kracht gehandhaafd.

Desverkiezend kan men, indien men op ons getuigenis niet wenscht af te gaan, hierover nazien behalve Spanheim, dien we reeds noemden, Gaussen, Thes. Theol. inaug. p. 379 sq. het Jud. Eccl. over Roell, van de Leidsche faculteit, waarin toen zaten Spanheim, Trigland en A. Marek; en voorts De Moor in zijn bekende Commentaar, Tom. I p. 91 v.v.

En dit gold dan, het er wel op, nog slechts uitsluitend en rechtstreeks de Theologie, terwijl de inwijdingsrede, die Dr Pierson critiseerde, niet een theologisch, maar een sociaal onderwerp behandelde; een materie dus, waarbij het principium unicum est Sacra Scriptura, in dien volstrekten zin nooit door onze Gereformeerde vadersn bewoerd is.

Toetst men nu aan deze overwegingen de gecrimineerde rede, dan zal men bevinden:

a. dat ze gehouden werd voor een gemengd publiek, en dus minstens ook berekend moest zijn op hoorders, aan wie het tot onze smart, evenals aan Dr Pierson, „natuurlijk volkomen onverschillig was of iets met de Schrift al dan niet stroed"; b. dat ze een onderwerp behandelde, niet van rechtstreeks godgeleerden inhoud;

c. dat alle grondstellingen, waarvan de rede is uitgegaan, genomen zijn uit de Schrift;

d. dat ze toegelicht zijn met gegevens van het leven;

e. dat ze verdedigd zijn met de resultaten van andere wetenschappen;

f. dat er wettige gevolgen uit zijn getrokken; en

g. dat deze wettige gevolgen in logisch verband zijn gezet.

Neemt men derhalve eenerzijds de eischen voor de behandeling van zulk een onderwerp door onze Gereformeerde coryphaeën gesteld, en anderzijds het hier, in deze rede, gebodene, dan zal men bevinden, dat de Inwijdingsrede dezer Gereformeerde Universiteit stipt beantwoordt aan de eischen, die haar door de Gereformeerde Methodologie gesteld waren."

Wij hebben heel dit lange citaat opgenomen. Uiteraard is het zeer weinig bekend. En juist in deze, voor de verdere ontwikkeling van de leer der „sovereiniteit in eigen kring" zoo uiterst belangrijke kwestie der methodologie, is het goed Dr Kuyper zelf te hooren.

Slot.

We zijn hiermee aan het einde gekomen van onze bespreking van Kuypers gedachten en beschouwingen, die hij aanduidt met den naam „sovereiniteit in eigen kring."

Wie in deze gedachten en beschouwingen is doorgedrongen, zal aanstonds toegeven, dat Kuypers levensworsteling voor een groot deel niets anders is geweest dan een weer tot erkenning trachten te brengen van deze „sovereiniteit."

Als hij zich uitput om de grenzen tusschen Kerk en Staat, tusschen Staat en Maatschappij, tusschen het velerlei leven en de velerlei levensinstututen binnen de Maatschappij als gezin, school, wetenschap, kunst, bedrijf enz. op te sporen en in het leven en denken der menschen te doen erkennen — wat is dat dan anders als een strijd voor de eerbiediging van die eigensoortige „sovereiniteit", met alles wat daarin en daar achter ligt? Wie Kuypers werken kent, weet, hoe een groot deel van zijn publicaties aan de bespreking van deze en dergelijke problemen is gewijd.

En de kern, het hart, de bron van deze leer van

de „sovereiniteit in eigen kring" is de zonde en de zondeveroorzaking.

„Goed, heel anders leem. chaos in soe elke b naar eigen zou h treden eengel en per de tel t o s c ternis scheid scheid blijver glug z niet e soort hierme die s verord tuur l er er niet w maar i Hij die die be druks deeling

Hela saamy ses af metho „souve schitte principj ons ot sten b menta heden heerse laten."

Aan taak o en co principj nitelt i beteeke werke bloei v gehoor gerefor

101) Z 102) I Woelder en Gena 1936. D in eigen 5. Nov. Staat en de vrag in het l een kraz souvereit onze bec hier verr natuur e Kuyper i het dual genade, willen w In de Overheid Kerk va „Al het genade g vreedm b is en to moeten s „Deze Kerk ied en besten Dr Kuy komen e elkander „Hier leer van velen aa wordt. D en nimm natuur e de gemece tevens de „Natuur is, maar nade, wa levenskri hier door aan de e vrucht v de natum zonde en

Dr Kuyper en de grondrechten.

de „sovereiniteit in eigen kring“ is de geloofsvisie van Kuyper op de veelkleurigheid, de veelvormigheid, de veelsoortigheid van het door God geschapen leven, in heel zijn omvang.

„God schiep soorten van wezens. Een star heel anders dan een engel; een waterstroom heel anders dan een bliksemstraal; ijzer anders dan leem. Niet dus door de eenvormigheid van den chaos, maar door de rijke veelvormigheid van het in soorten ingedeelde leven, loopt Gods weg. Zelfs elke boom en elke plant schiep Hij „zaad zaiende naar zijn aard“. En opdat alzo elk wezen zijn eigen aard en elk soort haar bijzondere natuur zou hebben, is God de Heere scheidend opgetreden; heeft Hij, wat eerst vermengd was, uiteengebroken; en heeft Hij aan alle ding zijn grens en perk gesteld. Vandaar in het Scheppingsverhaal de telkens herhaalde formule: „En God maakte scheidings“. Scheiding tusschen licht en duisternis; scheiding tusschen wateren en wateren; scheiding tusschen de zee en het droge; altoos scheiding! Niets mag ongeordend, niets vermengd blijven. Zelfs in den mensch mag er geen vermenging zijn van tweeërlei leven, en dies treedt in Eva niet een duplicaat van Adam, maar een andere soort naast Adam hem ter hulpe“. „Maar hiermee is niet genoeg gezegd. Immers Hij die scheidingen stelde, heeft ook verbandingen verordend. Creatuur staat niet naast creatuur buiten verband of aanraking. Veeleer moet er verband zijn; zoo echter dat ook dit verband niet willekeurig zij en er buiten God om komte, maar eeniglijk naar en krachtens Gods ordinarie. Hij die de grenzen insneed, weefde ook den band, die het gescheidene hechten zou. Het zou al uitdrukkel van zijn hoog gebod zijn, en in zijn deeling en in zijn hechtling“.

Helaas heeft Kuyper ons niet nagelaten een samenvattende, geheel uitgewerkte, tot in de finesses afdalende en naar streng wetenschappelijke methode opgebouwde studie over de leer der „sovereiniteit in eigen kring“. Wat hij gaf zijn schitterende, levendige fragmenten, geboren in den principiële strijd, gericht op de praktijk, die ons omtrent de grondrechten niet den minsten twijfel laten, maar die juist door hun fragmentarisch karakter de mogelijkheid van oneffenheden en van niet door het grondbeginsel beheerschte gedachten en beschouwingen openlaten.

Aan de echte leerlingen van Kuyper bleef de taak om in getrouwheid aan het gronddenkbeeld en consequent toepassend het methodologisch principe, de wonderlijke leer van de „sovereiniteit in eigen kring“ in haar diepe, kosmologische betekenis opnieuw door te denken, verder uit te werken en nog consequenter toe te passen tot bloei van het gereformeerde, d.i. aan Gods wet gehoorzame, leven en zoo ook tot bloei van de gereformeerde wetenschap.

C. V.

101) *IJzer en Leem*, p. 11/12.

102) Ik moge hier wijzen op een uitspraak van Ds J. G. Woelderink, te vinden in zijn fijne artikelenreeks „Natuur en Genade“, verschenen in „De Waarheidsvriend“, Juli-Nov. 1936. Ds Woelderink, Kuyper's leer van de Sovereiniteit in eigen kring besprekend, merkt o.a. op (27e Jaarg., No. 49, 5 Nov. 1936): „Het zou het probleem van de verhouding van Staat en Kerk zeker vereenvoudigd hebben, indien Dr Kuyper de vragen, die hier rijzen, immer en uitsluitend beschouwd had in het licht van de geniale stelling, die hij zelf met zulk een kracht naar voren heeft gebracht, n.l. de stelling van de sovereigniteit in eigen kring... Geen oogenblik is het thans onze bedoeling om den ontzaglijken arbeid, die Dr Kuyper hier verricht heeft, te verkleinen, maar waar wij thans over natuur en genade handelen, mag toch niet verzwegen, dat Dr Kuyper verwarring heeft aangebracht in zijn eigen werk door het dualisme, dat Rome gesteld heeft tusschen natuur en genade, nog eenigermate aan te houden. Enkele voorbeelden willen wij daarvoor geven.“

In de Gemeene Gratie, deel 3, pag. 202, zegt hij, dat de Overheid op het erf der gemeene gratie staat, terwijl in de Kerk van Christus de particuliere genade werd belichaamd. „Al het verschil derhalve, dat tusschen deze beide vormen der genade gaapt, stelde Overheid en Kerk als aan elkanders leven vreemd tegen elkander over, en overmits dit verschil principieel is en tot den diepsten wortel van beider leven doordringt, moeten zij elkander vreemd blijven tot den einde toe.“

„Deze woorden geven meer te kennen, dan dat Staat en Kerk ieder van eigen structuur zijn en ieder een eigen taak en bestemming hebben. Staat en Kerk worden hier telkens bij Dr Kuyper gezien als uit een verschillenden wortel op te komen en daarom staan zij tegen elkander over en zijn ze elkander vreemd.“

„Hier ligt misschien een der zwakste punten in Kuyper's leer van de gemeene gratie, waardoor deze leer thans door zoo velen aan een nieuw onderzoek en bespreking onderworpen wordt. Dat hij telkens de gemeene gratie bindt aan de natuur en nimmer geheel is los gekomen van de scheiding tusschen natuur en genade, is oorzaak, dat een kloof ontstaat tusschen de gemeene gratie en de particuliere genade, welke kloof dan tevens de kloof is tusschen Staat en Kerk...“

„Natuurlijk ontkennen wij niet, dat de Kerk uit de genade is, maar zij verwerpen het dualisme tusschen natuur en genade, waardoor het mogelijk wordt te stellen, dat de eene levenskring uit de natuur en de andere uit de genade is. Wat hier door genade gewrocht wordt is niet wat aan de natuur, aan de oorspronkelijke schepping wordt toegevoegd, maar is vrucht van de verlossende kracht der genade, waarmee zij de natuur, de schepping Gods ontworstelt aan de macht der zonde en weder Gode heiligt.“

Bij het in onze dagen hier en daar opkomend — en gelukkig ook weer afgaand — streven naar den totalitair staat, mag voor de kwestie van de grondrechten — of wil men: vrijheden des volks — zeker niet minder belangstelling worden verwacht, dan zonder dat deze voor het staatkundig leven zoo belangrijke kwestie verdient.

En dat juist in het Kuyper-herdenkingsnummer van „De Reformatie“ hieraan een artikel wordt gewijd, vindt niet alleen maar in het algemeen zijn oorzaak in de beteekenis van Dr A. Kuyper ook op politiek gebied; maar juist zeer bijzonder in het feit, dat reeds een halve eeuw en langer terug men over dit vraagstuk de meest waardevolle gegevens en het aangeven van de Calvinistische lijn vindt bij den profeet van het Calvinisme in Nederland.

Eene historische studie over den oorsprong en de waarborg dier rechten vindt men in de in Mei 1873 te Utrecht uitgesproken rede, waar Kuyper het Calvinisme als zoodanig aanwees.

Maar — zonder het belang van historische studien te willen miskennen — voor een juiste principiële blik op de grondrechten levert een historisch betoog een weinig bevredigende basis, hoezeer daarmee de omvang van de erkenning dier rechten in een bepaald land en bepaalden tijd te verklaren is.

Zoo heeft Kuyper op velerlei plaats in zijne geschriften den inhoud van die door zijne historische studie in hun verband met het Calvinisme op den voorgrond gestelde en door het Calvinisme geëerbiedigde rechten nader beschouwd.

Het is mijne bedoeling in dit artikel kort enkele grepen te doen uit wat over dit onderwerp bij Kuyper te vinden is, waarbij zal blijken dat door hem in het leerstuk der sovereigniteit in eigen kring de kern van de grondrechten wordt gezocht.

...

Vooraf een enkele opmerking over het begrip „grondrechten“. Men verstaat daaronder de burgerlijke vrijheden, welke door de overheid moeten worden erkend en geëerbiedigd. De vrijheid van godsdienst, van onderwijs, van drukpers, van vereniging en vergadering e.t.q.

Waarop zijn deze rechten gebaseerd?

De mannen van het natuurrecht, voorzoover zij niet tot het staatsabsolutisme kwamen, zochten in de grondrechten de begrenzing der taak en rechten van de overheid tegenover het individu; zij gaan van het individu met zijn onaantastbare rechten tegenover den staat uit; en beschouwen de staatszaak te zijn gelegen in de bescherming dezer vrijheidsrechten. Wanneer men in liberalen kring van den rechtsstaat spreekt, is dit in oorsprong het begrip, dat men voor oogen heeft. Zij het ook dat met de toenemende gecompliceerdheid van het leven en de daarbij als noodzakelijk erkende staatsbemoeiing in het algemeen belang, men deze opvatting heeft uitgebreid met als gevolg, dat in den grond voor staatsabsolutisme het hek van den dam is.

Daartegenover staat naar de opvatting van het Calvinisme, zooals zich dit ontwikkelde sinds Kuyper het in ons vaderland weer tot nieuwe opleving bracht, dat God de verschillende levensverbanden maakte, elk sovereign in eigen kring; elk ook met eigen structuur. Of, om Kuyper's eigen woorden te gebruiken (Sovereiniteit in eigen kring p. 13): onder den tot Souverein gezalfden Menschenzoon is daarom 'smenschen vrijheid veilig, omdat met den Staat ook elk ander levensgebied oen uit Hem afgeleide hoogheid kent, d.i. Sovereiniteit in eigen kring.

Noch van een absoluten staat, noch van absolute onaantastbare rechten van het individu wordt uitgegaan; maar erkend, dat de in eigen kring sovereigne gemeenschapsverbanden in elkaar grijpen en zelfs tot elkaar in organisch verband staan; en elkaars sovereigniteit hebben ontzien. Zoo heeft de staat, als vormende een rechtsgemeenschap tusschen overheid en onderdanen, te eerbiedigen niet alleen de levenskringen van geloof en wetenschap, en alle terreinen, die verder buiten het rechtsgebied vallen, maar ook op het gebied van het recht (immers de grondrechten liggen op het gebied des rechts) zich de beperkingen van zijn taak en bevoegdheid bewust te zijn. Beperkingen volgend uit het karakter van dwanggemeenschap, dat n.l. de overheid op haar in beginsel niet betwistbaar terrein slechts waar noodzakelijk ingrijpt; en beperkingen, volgend uit het karakter der sovereign-eigen-kring-zijnde rechts-subjecten, waarmee zij in aanraking komt, en die binnen het territorium, waarover zij de zwaarmacht heeft, zich bewegen. Ten aanzien van alle deze heeft de overheid te eerbiedigen de van Godswegen hun opgelegde taak en bestemming, en te erkennen elk recht, dat om aan die bestemming te voldoen, en die taak te vervullen, noodig is.

Het zijn deze opvattingen, naar mijne meening in Calvinistischen kring heden ten dage algemeen aanvaard, die wij, — meer of minder uitgewerkt — reeds bij Kuyper vinden.

Gelijk bekend gaat in „Het Calvinisme, oorsprong

en waarborg onzer constitutioneele vrijheden“, Kuyper historisch voor Engeland, Nederland, Zwitserland en speciaal Amerika na, dat de volksvrijheden daar aan het Calvinisme te danken zijn. Uitvoerig wordt b.v. betoogd dat ten aanzien van Amerika uitgesloten te achten is dat de Declaration van de Fransche revolutie voorbeeld zou zijn geweest voor de Grondwet; en aangetoond dat de Bondsregering, die de vrijheid van geweten, van handel en bedrijf, van deelneming aan de publieke zaak, van vereniging, van drukpers, van eeredienst, in de grondwet vast legde, volkomen wars van Fransche revolutionaire invloeden was.

Wat de historische ontwikkeling der volksvrijheden betreft: deze wordt door Kuyper in verband gebracht met het verzet tegen een persoonlijk droit divin, door de vorsten als motief voor absolutisme benut; en tegen staatsabsolutisme; en voorts met de uitverkiezing, welke mee zou brengen dat de kerk haar kracht zocht in de electie, waartomtrent wordt gezegd:

Zoo vloede uit deze belijdenis het democratisch Kerkbeginsel voort, dat straks uit de kerk op het gebied van den staat overgedragen vrijheden van ons Hollandsch volk enz. in het leven riep.

Als een factor, leidend tot het opkomen voor de volksvrijheden, noemt Kuyper hier voorts de erkenning van de zonde: niet alleen bij den onderdaan, maar ook bij den overheidspersoon, die tot den eisch van constitutioneele bescherming van het volk tegen misbruik van gezag voerde. Slechts terloops wordt in dit historisch betoog de sovereigniteit in eigen kring genoemd, gelijk boven betoogd, de kern van de kwestie der grondrechten.

Wel wordt de antithese tegenover hen, die als boven besproken van de onaantastbare rechten van het individu uitgaan, scherp gesteld, als (p. 61) Kuyper spreekt van de Encyclopedisten en

„die doctrine, die dogmatiek van de „Droits de l'homme“, die de Calvinistische vrijheden, van heur natuurlijke wortel afgescheurd, zocht te enten op den wilden stam van zelfgenoegzaamheid en menschelijk goedgevallen.“

Er iets verder (p. 63):

„dat systeem, die dogmatiek, niet die vrijheden worden door ons Antirevolutionairen bestreden.“

Ik wees er op, dat van de sovereigniteit in eigen kring, de cardo questionis, in dit geschrift weinig gesproken worden. Daar komt nog bij dat, waar dit geschiedt (p. 6 en p. 46) de vraag is, of het begrip daar zuiver wordt gesteld, waar immers in dat verband klaarblijkelijk meer wordt bedoeld de autonomie van de in het staatsverband de overheidstaak mede uitvoerende provincien, en de positie van de magistratus inferiores, eene verwarving die ook elders voorkomt.

Evenwel: elders heeft Kuyper duidelijker de lijnen uitgestippeld, welke verdere uitwerking leidde tot onze huidige calvinistische opvattingen, en daarbij de sovereigniteit in eigen kring als leidend motief aangewezen.

Om dit aan te toonen, meen ik niet beter te kunnen doen dan (met eenige speculatie op het doorzettingsvermogen van den lezer) hieronder een aantal citaten te doen volgen.

Allereerst dan uit „Ons Program“ (editie met bijlagen van 1879, p. 72).

Het politiek gezag treedt slechts op naast menigerelei ander gezag, dat in natuur en geesteswereld, in maatschappij en gezin even absoluut en heilig bestaat. Elke poging van het politiek gezag om op een dier andere terreinen zelf ten principale te willen heerschen is derhalve schending van Gods ordinarie.

Duidelijker nog wordt de aanwijzing van het sacrosanct terrein der volksvrijheden, als volgend uit de structuur van het staatsverband tegenover de sovereigniteit in eigen kring, gesteld op p. 161:

Eerst als men oordeelt, dat de staat zijn doel in zich zelf heeft en dus niet den schipper, maar het schip dient, is de ontwijding van den staat volkomen. De antirevolutionaire partij wake op de uitoefening van het gezag door steeds op de conscientie en voorts op de sovereigniteit in eigen kring te wijzen als de van God bepaalde grenzen, die de staat in zijn wettelijke noch in zijn machtsdaden straffeloos overschrijden kan.

Voorts zij — onder opmerking, dat ook hier weer niet onderscheiden wordt tusschen autonomie en sovereigniteit in eigen kring, doch niettemin dit laatste begrip als de kern wordt erkend, waaruit de handhaving van zekere grondrechten als noodzakelijk eisch voortvloeit — nog geciteerd p. 214/215, waar als grens voor de staatsmacht worden genoemd de verschillende levenskringen:

De kringen zijn velerlei en vormen twee reeksen. In engsten zin wordt zulk een kring voor de eerste reeks gevormd door een persoon. We bezigen die uitdrukking met opzet. Niet de mensch als mensch, maar de persoon geworden heeft een eigen levenskring met de conscientie tot middelpunt en dus met zekere mate van sovereigniteit en onschendbare vrijheden. Een tweede kring vormt het huisgezin, een derde de familie, een vierde stad of vlek, een vijfde eindelijk de provincie.

De tweede reeks richt zich niet naar de persoon